

İKTİSAT DERGİSİ

**Yeni 4. Beş Yıllık Planın
Stratejisi Tartışıldı**

**üstünlüğü
dünyaca
kanıtlanmış**

International İS MAKİNALARI

Türkiye'de de sürdürüyor dünya çapındaki ününü INTERNATIONAL İş Makineleri. Türk müteahhitlerine ve madencilerine de güç ve güven veriyor, işçilikten, zamandan tasarruf sağlıyor.

INTERNATIONAL PALETLİ ve LASTİK TEKERLEKLİ Yükleyicilerin yurdumuzda ihtiyacı en fazla hissedilen ve kapasiteleri aşağıda açıklanan tipleri ÇOK KISA ZAMANDA ve MAL MUKABİLİ teslim edilir. Bu tiplerle ilgili yedek parça stokları şimdiden tamamlanmıştır. Ödemelerde geniş kolaylıklar sağlanır.

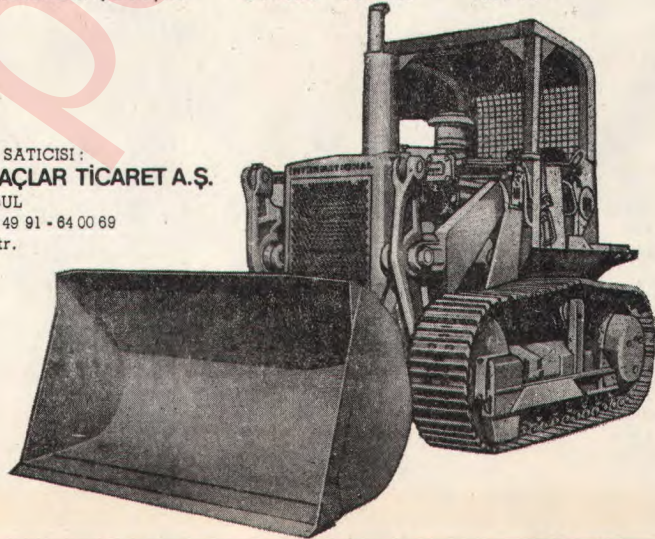
Sayın müteahhit ve madencilerimizin bilgi ve dikkatlerine sunarız.

Tipi	Motor Gücü	Kepçe Kapasitesi
175 C Paletli yükleyici	DT-466 130 HP	1.72 m ³
515 Lastik tekerlekli yükleyici	D -358 98 HP	1.15 m ³
520 A Lastik tekerlekli yükleyici	D -358 114 HP	1.60 m ³
530 A Lastik tekerlekli yükleyici	DT-358 136 HP	1.91 m ³

TÜRKİYE GENEL SATICISI:
MOTORLU ARAÇLAR TİCARET A.Ş.

4. Levent-İSTANBUL
Tel: 64 49 90 - 64 49 91 - 64 00 69
Telex 22539 mat tr.

İKTİSAT DERGİSİ

İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR.

Cemiyet Adına Sahibi :
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü :
Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü :
Sedat SANATKÂR

Dergi Yönetim Komitesi
Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN

Nihat BATUR
Kenan MORTAN
Selçuk KALENDERLİ
Kaya ARDIÇ

Teknik Sekreter :
Bülent YARDIMCI

Abone Ücreti :
Yıllık : 180 - 6 Aylık - 90 TL.

Reklam Tarifesi

Ön kapak içi	2000 TL.
İç sahife	1500 TL.
Arka kapak içi	2000 TL.
Arka kapak	3000 TL.

İdare Yeri :

Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon :

44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63
P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi
Tel : 43 55 72

Fıatı 15 TL.

İÇİNDEKİLER

2. Görüş Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
4. Ayın Yorumu İKTİSAT DERGİSİ
5. Açık Oturum * * *
13. Vergi Yasa Tasarısı Veysi SEVİÇ
17. Bizde Zekat ve İane ve
ekonomik gerçekler
Prof. Dr. Haydar KAZGAN
24. Yeni 4. Beş Yıllık Kalkınma
planı Prof. Dr. Gülten KAZGAN,
Prof. Dr. Sevim GÖRGÜN,
Prof. Dr. Metin KUTAL,
Prof. Dr. Erdoğan ALKİN,
Prof. Dr. Akın İLKİN
38. Enflasyonda Sevk ve İdare
Sümer ZEYBEKOĞLU
44. Dış Finansman Kaynağı Olarak
«Turizm ve Dış Seyahat»
Uzun Süreli Görülmektedir Tevfik CAN
49. Dış Basından Kaya ARDIÇ

Daha evvel başka yerde basılan yazılara
ücret ödenmez. Yazılardaki fikirler yazara
aittir. Basılsın veya basılmasın iade edilmez.

CİLT : XXIII MAYIS 1978 SAYI : 167

— G O R Ü Ş

Çıkmaza giren dış ekonomik ve siyasi sorunları çözüm için uğraşı verilirken, iç'te giderek yoğunlaştırılan ve büyük boyutlara vardırılan anarşik eylemler yanında, herkesi yakından ilgilendiren vergi önlemleri ve düzenlemesi, **gerçekte ilginç gelişmelere yönelen** yoğun bir tartışma ortamı yarattı. Çeşitli kesimlerden gelen birbirinden son derece farklı eleştiriler, tasarı hakkında sağlıklı bir değer yargısına varmayı önlemiş, kimin lehine kimin aleyhine olduğunu anlama olanağı kalmamış, hatta üzücü biçimde bir «kara mizah» konusu bile olmaya başlamıştır. Bu **durum**, **talihsiz** bir gelişmedir. Genel çizgileriyle ve temelde sabit ve dar gelirlielerin vergi yükünü düşürmesine rağmen, **şikâyetlerin** çokluğu ve özellikle sabit ve dar gelir gruplarının bu **şikâyetlere** katılması son derece düşündürücüdür. Nasıl ve niçin, bu talihsiz sonuç ortaya çıkmıştır? Nasıl ve niçin, yeni vergi düzenlemesinden en çok yararlananlar bile şikâyetler arasında yer alabilmektedir?

Türkiye, bilindiği gibi, çok zor ve sıkışık bir dönem geçirmektedir. Alınan ve uygulamaya konulan önlemler, demogoji niteliği ağır basan eleştirileri bir yana bırakırsak, zorunlu ve kaçınılmaz önlemlerdir. Bu durumda ve herkesin önlem alın-

masını zorunlu bulduğu bir ortamda, ayrıntılara gitmeden, yapılan **iki hata**, vergi düzenlemesinin olumsuz bir görüntü kazanmasına neden olmuştur.

Birincisi, önlemler, ilkin çok değişik, çelişkili ve parça parça söylentiler biçiminde basında yer almaya başlamış, bir süre sonra bu söylentiler gerçekmiş gibi eleştiriler ileri sürülmüştür. Yeni düzenlemenin yetkililerce açıklanmasında, sade ve anlaşılır tarzda kamu oyuna yansıtılmasında hem **geç** ve hem de **yetersiz** kalmıştır. Bu gecikme ve yetersizliğin bedeli, maalesef yüksek olmuş, düzenlemenin olumlu yanları sis içinde kalmıştır.

İkincisi, maliye bakanlığı yetkililerinin bizzat televizyonda açıkladıkları ve çok küçük bir azınlığı hedef aldıklarını söyledikleri «**ücretleri birleştirme**» ilkesinin, tamamen ters sonuçlar doğuracağını ve geniş ücretli-maaşlı kesimi tedirgin edebileceğini önceden görememektir. Maliye yetkililerinin belirttiği gibi, bu ilkenin öngörülmesi, gerçekten çok küçük bir azınlığa yönelikse, bu geniş kapsamlı düzenleme içinde bunun anlamlı bir ağırlığını ve gerekçesini bulmak zordur. Fakat, gelir vergisindeki % 70'ler civarında olan vergi yükünü % 50'ler civarına indiren bu düzenlemeden yararlanan geniş kitlenin tedirgin olmasını ve sağladığı yararları rağmen olumsuz tutum takınması sonucunu doğurmuştur.

Verdiğinin bir kısmını geri almak yerine, **verebileceğini vermek**, kişi psikolojisini bilenlerin daima hatırladıkları ve hiç ihmal etmedikleri bir davranıştır. Kişi psikolojisini tanımamak, daha doğrusu ihmal etmek, burada da bedelini, maalesef ağır ödetmiştir.

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

AYIN YORUMU

İKTİDARI PAYLAŞAN BÜROKRASI

İktidar olmak güzel şeydir. İnsanlardaki iktidar olmak arzusu ise doğaldır. İktidar konusunda B. Russell şöyle demektedir. «İnsanların öteki hayvanlardan farklı yanı, yaşamak ve çoğalmak arzularının dışında, sınırsız arzulara yönelmiş olmasıdır. İnsanoğlunun sınır taşımayan isteklerinin en önemlisi İktidar ve Şandır. Xerxes, Atina seferine çıktığında ne beslenme ne giyinme nede kadın yönünden bir eksiği yoktu... Tam mutluluk ancak Tanrındır. Çünkü sadece onun İktidarı sınırsızdır. Yeryüzündeki İktidarlara ise başka İktidarlara ile sınırlıdır». Gerçekten çağımızda demokrasi ve piyasa düzeni içindeki ülkelerde İktidarlara, üç ana grupta toplanmaktadır. Bunlar siyasal İktidar, bürokrat İktidarı ve gelişmiş ülkelerde egemen olan Tekno-strüktürün İktidarlarıdır.

Ülkemizde, siyasal ve bürokrat İktidarlara mücadeleleri yakın tarihimizde önemli bir yer tutmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra bürokrat İktidarın üstünlüğüne 1950 seçimleri son vermiş 1960'a kadar siyasal İktidar bürokrasiye egemenliği kabul ettirmiştir. 1960 sonrası ise bürokrat İktidarın, sahneyi kapladığı görülmektedir. 1965 ten sonra yine işler tersine dönmüş ve bu 1971 yılına kadar sürmüştür. 1973 seçimine kadar gelen hükümetler ise ne siyasal yapıya ne de idari yapıya dayanmadıklarından İktidarlara etkili olarak kullanamamışlardır.

Görüldüğü gibi bu ikili yapının İktidar mücadelesinde birbirini gölgede bırakmak için yaptıkları girişimler İktisadi kalkınmamızı zaman zaman engellemiştir. Bugün CHP İktidarına, bürokratlar eskiden olduğu gibi yine ortak olmaya çalışmaktadır. Bu mücadelede dengenin bürokratlar lehine dönmesi siyasal İktidar açısından önemli sorunlar yaratabilir.

CHP hükümeti alınan ekonomik önlemlerin özellikle kendisine oy verenlerin ekonomik koşullarını gerçekten düzelterek biçimde olmasına son derece dikkat etmelidir. Zira sonradan seçmene yanıt verecek, bürokratlar değil, CHP dir.

İKTİSAT DERGİSİ

AÇIK OTURUM

Katılanlar : Prof. Dr. Sevim GÖRGÜN, Doç. Dr. Yenal ÖNCEL,
Dr. Burhan ŞENATALAR

Yöneten : Şeref ÖZGENCİL

Yeni Vergi Yasa Tasarısı

ÖZGENCİL — Sayın Görgün, Kaldor'un vergi reform çalışmalarına sizde etkin olarak katılmıştınız. Şimdi aradan 16 yıl geçtiği halde tarım hemen hemen vergi vermez durumda. Yeni tasarıda bu alanda herhangi bir düzenleme getirmiyor. Bütün bunlar bu alanda yaşayanların politik ağırlıklarını mı yansıtıyor?

GÖRGÜN — Yeni tasarının tarım kesiminin vergilendirilmesinde hiç bir yenilik getirmediği çok doğru. Değil başka bir vergi sisteme geçmek uygulanan sistemin sınırları dahi zorlanmamış. Örneğin ücretlerde vergi dışı ücret 40.000 lira iken küçük çiftçi muafiyeti 60.000 lira da bırakılmış. Buna başka örneklerde vermek mümkün.

Tarımdan vergi alınmamasının nedenine bu alanda yaşayanların politik gücü ile sınırlamak çok zor. Bunda vergi uzmanlarının alışkanlıkları da rol oynasa gerek.

ÖZGENCİL — Sayın Öncel, bazı Vergi kanunlarının değiştirilmesine ilişkin son tasarının Gelir Vergisi Kanunu ile ilgili olan kısmında Gelir Unsurlarının vergi yükleri nasıl bir değişim göstermektedir?

ÖNCEL — Halen yürürlükte olan Gelir Vergisi uygulamasında vergi yükü ücretliler üzerinde toplanmıştır. Toplam Gelir Vergisi hasılatı kazanç ve iratları teşkil eden ticari kazançlar, zirai kazançlar, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları ile sair kazanç ve iratlar ise geriye kalan % 35 i ödemektedir.

Son vergi tasarısı ile yukarda değinilen gelir unsurları arasında ve ücretliler lehine olacak şekilde bir vergi yükü aktarması yapılmak istendiği görülmektedir. Gerçekten adı «genel indirim» olarak değiştirilmek istenen enaz geçim indirimine, sadece gerçek ücretlilerin vergilendirilmesinde özel indirim olarak günde 95, ayda 2850, yılda 34200 lira daha eklenmesi öngörülmektedir. Gayrisafi ücretten vergiye tabi safi ücrete geçerken, gider olarak indirilen sosyal sigorta veya emekli sandığı primlerinin etkisini de bu rakama eklersek, takriben 40 bin liralık bir kısım indirimden yararlanmaktadır.

Diğer vergilerin (özellikle tüketim üzerine konan vergiler ile kurumlar vergisinin) yansıma yoluyla ücretlinin aile bütçesinde yapaçağı vergi yükü değişimlerini veri kabul edecek olursak, Gelir Vergisi Kanunu tasarısında yer alan özel indirimle ilgili tedbir, ücretliler lehine bir ayırım yapmaktadır.

Ancak tasarının gerekçesinde, Ücretlilerin diğer gelir unsurlarına oranla daha ağır bir vergi yükü altında bulunduğu ve bu yükün nisbi olarak kaydırılması öngörüldüğü halde, özellikle tarım kazanç-

larının vergilendirilmesi açısından, belirtilen yönde bir eğilim görülmemektedir. Gerçekten halen uygulanmakta olan kanunda küçük çiftçi muafiyi için iki ölçü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, işletme büyüklüğü ölçüsü, ikincisi satış tutarıdır. Üst sınır olarak aşılması gereken tutarlar, arazide yüzölçümü, meyvalarda ağaç sayısı ve hayvancılıkta hayvan sayısı olarak, işletme büyüklüğü ölçüsünde yer almıştır. Satış tutarı ölçüsü ise tarım ürünlerinin bir takvim yılı içindeki gayrisafi satış tutarı olarak belirlenmiştir. Buna göre aşılması gereken tutar 60 bin liradır. İki yıl önce satış tutarı ölçüsü 30 bin liraydı.

Son tasarıda, satış tutarı ölçüsü bakımından bir değişiklik öngörülmemiş ve 60 bin rakamı muhafaza edilmiştir. Ücret kazançlarının vergilendirilmesinde 40 bin liranın aşılması ile mükellef vergiye tabi olacakken, bu sınır tarım kazançlarında 60 bin liraya kadar uzamaktadır. Kaldı ki tarım kazançları için 500 bin liralık satışa kadar götürü gider usulü ile vergilendirme ayrıcalığı öngörülmektedir. Bilindiği gibi götürü gider oranı da % 70 in altında olamaz. Bütün bunlar, toplam gelir vergisi hasılatı içinde ancak % 1.4 gibi düşük bir paya sahip bulunan tarım sektörüne, önemli bir vergi yükü taşınamayacağını göstermektedir.

Aynı şekilde, gayrimenkul sermaye iratlarında da 200 bin lirayı aşmayan kiralarda 40 bin liralık bir istisna öngörülmesiyle, ücretliler lehine yapılan ayırımın, bir ölçüde bu kazanç türü için de yapıldığı izlenimini vermektedir.

Bütün bunlara rağmen, diğer vergilerin yansıma şartları veri kabul edilecek olursa ve özellikle tasarıda öngörülen vergi kaybını önleyici tedbirler gerçekleştirilirse, ücretliler lehine önemli bir ayırım sağlanmış olacaktır.

ÖZGENCİL — Sayın Şenatalar, son tasarı hakkında oldukça farklı görüşler ileri sürülmekte. Bu tür vergi önlemlerini hangi açıdan değerlendirmek gerekir?

ŞENATALAR — Yeni vergi tasarısı oldukça geniş kapsamlı değişiklikler getiriyor. Türkiye’de hükümetler uzun yıllardır vergilerle ilgili geniş kapsamlı değişiklikler yapmaktan kaçınımışlardı. 1978

bütçesinin 250 milyar dolayında olduğunu ve söz konusu vergi önlemlerinin kapsamının ise 55 milyar olduğunu düşünersek, son tasarının önemi açıkça anlaşılır.

Bu boyuttaki bir değişikliğin etkilerini değerlendirmek ise aslında oldukça geniş bir araştırmayı gerektirir (örneğin belirli Batı Avrupa ülkelerinde katma değer vergisine geçilirken yapılmış olan ayrıntılı araştırmalar gibi). Kanımca tasarının fiyatlara, kaynak dağılımına, gelir dağılımına vb. etkilerini gerçekçi biçimde tahmin edebilmek için «dinamik yansıma analiz»nden yararlanmak gerekli. Çünkü önemli olan vergi önlemlerinin ilk bakıştaki etkileri değil, Türkiye ekonomisinin bilinen işleyişi içinde belirli bir süre ve süreç sonunda doğacak olan sonuçlardır. Yansımayla ilgili varsayımların önemine bir örnek verelim: Yeni tasarı kurumlar vergisinin oranını % 50'ye çıkartıyor. Bu verginin yansıması konusu literatürde oldukça tartışmalı. ABD ve Batı Almanya gibi ülkelerde yapılan bazı araştırmalarda bu verginin tamamen tüketiciye yansıtıldığı ileri sürülmekte ve gösterilmekte. Dolayısıyla kurumlar vergisindeki artışı değerlendirebilmek için bu kurumların ürettikleri malları, bunların piyasa koşullarını, tüketicilerini vb. bilmek ve ona göre bir sonuca varmak gerekir. Yoksa «kurumlar vergisi arttı, dolayısıyla kurumların vergi yükü arttı» demek bir yanılgı olur. Harçlar ve damga vergisi ile ilgili değişiklikleri de aynı yaklaşımla değerlendirmek gerekir.

ÖZGENCİL — Sayın Görgün, tarımda yeni vergiler öngörülmediğine göre bundan böyle sanayiye kaynak aktarımı taban fiyatları sistemi ile mi yapılacaktır?

GÖRGÜN — Düşük tutulan taban fiyatları aynı vergiler gibi üreticinin harcanabilen gelirini azaltır ve tarım ürünlerini kullanan işletmelerin maliyetini azaltır, tüketen kişilerin reel gelirini artırır. Böylece tarım kesiminden diğer kesimlere ve kişilere kaynak aktarılmış olur.

Ancak taban fiyatları ile kaynak aktarımı vergiler yoluyla yapılan kaynak aktarımından çok farklıdır. Tarım kamu ekonomisine kaynak sağlamak için vergilendirilir. Bu kaynaklar ülkenin genel iktisat politikasının gereklerine göre kullanılır. Eğer iktisat politikasına uygun düşecekse bu kaynakların bir kısmı sanayi kesiminin ma-

liyetlerini düşürecek Subvansiyonlar için kullanılabilir. Fakat bu bir zorunluluk değildir. Çoğu zaman yapılması gereken tarımdan vergiler yolu ile elde edilen kaynakların önemli bir kısmını yine tarım kesiminde, üretimde verimliliği ve o kesimden geçinenlerin refahını arttırmak için kullanmaktır.

Kaldığı düşük taban fiyatlarından kimin yararlandığını kesin olarak bilmek çoğu zaman mümkün olmaz. Tarımsal ürünlerin fiyatının düşük tutulması aracının kârını arttırabilir, sanayi kesimine yansımaz. Aynı zamanda nihai tüketim malı olarak kullanılan ürünlerde ise tüketicinin defahını da arttırır.

Taban fiyatları ile kaynak aktarma politikasının gelir bölüşümü üzerindeki etkisi de olumsuz olacaktır.

ÖZGENCİL — Sayın Öncel, Gelir Vergisi Kanununda yapılması öngörülen değişikliklerden biri de vergilendirme ölçüleri ile ilgilidir. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

ÖNCEL — Halen uygulanmakta bulunan kanunda defter tutmak zorunda bulunan ticaret, tarım ve serbest meslek erbabları için bazı vergilendirme ölçüleri mevcut bulunmaktadır. Bu ölçüler rakamlarla ifade edildiğinden enflasyon karşısında etkinliklerini kaybetmişlerdir.

Gerçekten, ticari kazançların vergilendirilmesinde götürü usule tabi olmanın şartları, genel ve özel olmak üzere iki esasa bağlanmıştır. **Genel şartlar:** kendi iş yerinde fiilen çalışmak, işyerinin yıllık gayrisafi iradı 180 lirayı geçmemek, başka bir kazancı dolayısıyla gerçek usulde vergiye tabi olmamaktır. **Özel şartlar,** her iş türüne göre ayrı ayrı tesbit olmuştur. Örneğin alım-satım işi ile uğraşanlarda alımları 30 bin T.L., satımları 36 bin lirayı aşmayanlar gibi.

Bilânço usulüne tabi olan mükellefler için alım-satım işi yapan mükellefler bakımından alımları 400 bin satışları 440 bin lirayı aşanlar şeklinde bir ölçü bulunmaktadır. Uygulanmakta olan Gelir Vergisi açısından işletme hesabı esasına tabi olanlar ise götürülük ve bilânço esasları arasında yer alan mükellef grubu olmaktadır.

Aynı şekilde mevcut Gelir Vergisi uygulamasında tarım kazançları bakımından, yıllık satış tutarı 60 bin lira olan küçük çiftçi vergiden muaf; yıllık satış tutarı 60 bin ile 150 bin lira arasında olanlar götürü gider esasına göre vergilendirilmekte; yıllık satış tutarı 150-500 bin lira arasında bulunanlar işletme hesabı esasına göre ve 500 bin liranın üzerinde olanlar da bilanço esasına göre vergilendirilir. Ancak vergicilik açısından anlaşılmayan nedenlerle, gerçek usulde vergilendirilen mükellefler dilerlerse (1961 den beri geçerlilik süresi uzatılan bir madde ile) götürü gider esasını uygulayabilirler.

Tasarı ile yukarıda belirtilen ölçekler artırılmak istenmektedir. Buna göre, ticari kazançların götürü usule göre vergilendirilmesinde genel şartlardan biri olan 180 liralık kira esas, 120 bin liralık emlak değerine; özel şartlar ise 8 katına çıkarılmaktadır.

Tarım kazançlarında muafiyet açısından 60 bin lira, yeni tasarıda muhafaza edilmiş ve yıllık satış tutarı 500 bin liraya kadar olan çiftçilerde götürü gider esas, öngörülmekle, mevcut uygulama tescil edilmiştir. Tasarıda 2.5 milyon liraya kadar işletme defteri esas ve bu rakkamı aşanlarda bilanço esas, öngörülmüştür.

Bütün bunlardan sonra iki önemli sonuç çıkarmak mümkündür. **Birincisi:** enflasyon rakkam ile ifade edilen vergilendirme ölçülerinin etkinliğini azaltmaktadır. Gerçekten enflasyon hızlandıkça evvelce muaf olanların, götürü; götürü usule tabi olanların gerçek usule, tabi olma sürecini artıracaktır.

İkinci sonuç : Vergilendirilen gelir unsurları arasında (ayırım prensibi sonucu ücretler hariç) muafiyet, götürülük, işletme veya bilanço usulüne tabi olmak bakımından bir ayırım yapmaktır.

Bu bakımdan, muafiyet ölçülerinin «en az ücret» hadlerine göre tesbit edilmesi, vergilendirmede asgari adaleti sağlayabileceği gibi; vergilendirme ölçülerinin «en az ücretin» kat sayıları ile ifadelendirilmesi yerinde olacaktır. Örneğin, her gelir unsurunda «asgari ücret» tutarının 2 veya 3 misli tutarında satış yapanlar işletme ve daha fazla olanlar bilanço esasında gelirlerini tesbit ederler, şeklinde. Böylece hem asgari ölçüde vergilendirme adaleti sağlanır ve hem de enflasyon karşısında vergilendirme ölçülerinin etkinliği sağlanmış olur.

ÖZGENCİL — Sayın Şenatalar, basında tasarıya karşı genel olarak olumsuz bir tavır takınıldı. Bunu nasıl açıklıyorsunuz?

ŞENATALAR — Yukarda değindiğimiz ayrıntılı çalışma yapılmadan da önlemler hakkında söylenebilecek bazı şeyler var kuşkusuz. Bu önlemlerin yaratacağı (geçici de olsa) etkileri değerlendirmek mümkün. Örneğin, ücretli ve maaşlılar için özel indirimin önemli ölçüde yükseltilmesi, vergi denetiminde hayat standardı esasının getirilmesi vb. değişiklikleri gözden geçirince şu yargıya rahatlıkla varabiliriz : Tasarı düşük gelir grupları için (özellikle işçi ve memurlar) olumlu gelişmeleri içermektedir. Bunu çok net olarak şuradan da görebiliriz : Çeşitli yasalarda yapılacak değişikliklerle sağlanacak tutar 55 milyar TL'dir. Özel indirimdeki yükseltme ve gelir vergisi tarifesindeki hafifletme yoluyla düşük gelir gruplarına sağlanan vergi indirimi 30 milyar TL'dir.

Durum bu olunca, basın organlarının çoğunda gördüğümüz yeni vergilerin «vatandaş»ı sıkacağı şeklindeki yayınların nedenini düşünmek gerekir. Önce kastedilen «vatandaş»ın ekonominin hangi kesiminde yer aldığı sorusu sorulabilir. İşçi ve memurların yeni tasarıyla bir şey yitirmeleri söz konusu değil. Aksine belirli kazanımlar elde ediyorlar. Üst ve üst-orta gelir grupları için vergi yükünün biraz artması söz konusu, ayrıca vergi kaçakçılığının denetiminde birkaç olumlu adımın atılması söz konusu. Aslında hiç de radikal olmayan bir vergi tasarısının bu kadar tepki yaratması, Türkiye'de belirli kesimlerin vergi yükünün ne kadar düşük olduğunu dile getirmektedir.

ÖZGENCİL — Sayın Öncel, Kurumlar Vergisi oranlarında artırılma yapılması öngörülmektedir. Bu konudaki görüşleriniz.

ÖNCEL — Tasarıda Kurumlar Vergisi oranı (prensip itibarıyla geniş ortaklı şirketlerde muhafaza edilmek kaydı ile) artırılmak istenmektedir. Bunun kurumlaşma üzerine olumsuz etkileri olacağı söylenmektedir.

Kurumlar vergisi oranı 1960 yılında % 10 dan % 20 ye, 1969 yılında da % 25 e çıkarılmıştır. Bu yıllarda ve devam eden dönemde kurumlaşma sürecinde bir azalma olmamıştır. Bunun nedeni, ku-

rumlar vergisinin aynen bir tüketim vergisi gibi yansımastır. Önemli olan verginin yerleştii yerdur. Bütün bunlardan dolayı verginin aile bütçeleri üzerindeki etkilerini ele almak ve incelemek gerekir.

ÖZGENCİL — Sayın Şenatalar, sonuç olarak tasarı ile ilgili genel değerlendirmeniz nedir?

ŞENATALAR — Tasarı düşük gelir grupları için olumlu, fakat yetersizdir. Daha önemli olan nokta şudur: Hızlı enflasyon süreci içinde tasarının olumlu yanları aşınacaktır. Örneğin, özel indirimin mutlak tutarı olarak (40 000 TL dolayında) saptanmış olması, birkaç yıl içinde hızla aşınıp yararını yitirmesi anlamına gelmektedir. Halbuki özel indirimi en düşük ücretle bağlantılandırmak bu sakıncayı ortadan kaldırırdı. Nitekim hayat standardı esasında bu bağlantının kurulmuş olması tasarının olumlu yönlerinden biridir. Sadece özel indirimi ve en az geçim indirimini değil, aynı zamanda tarifeyi de fiyat indeksine bağlamış birçok ülke var günümüzde.

Benzer şekilde ücret gelirlerinin birleştirilmesinde 60 000 TL. olarak benimsenen sınır hem bugün için düşüktür, hem de birkaç yıl içinde hızla aşınacaktır. Bu gibi hususların parlamentoda düzeltilmesi söz konusu olabilir. Tabii tasarının parlamentoda bugünkünden de yetersiz bir hale getirilmesi de bir olasılık.

Vergi Yasaları Değişikliği Tasarısının Ekonomik Analizi

Veysi SEVİĞ

Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanı

Ekonomik önlemlerle ilgili iki önemli yasa tasarısı meclislere sunulmuş bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi devlet giderlerindeki savurganlığı önlemek için hazırlanan yetki tasarısı, diğeri ise devlet gelirlerindeki etkinliği ve sosyal dengeyi sağlayacak olan vergi yasaları değişikliği tasarısıdır.

Vergi yasaları değişikliği tasarısının gerekçesinden anlaşılabacağı üzere amaç, vergilerle tüketimi kısmak, devlet gelirlerini artırmak ve daha hakça bir vergi dağılımını sağlamaktır. Amaçlardan sonuncusu yani daha hakça bir vergi dağılımını sağlamak, başka bir deyişle vergi yükünü ücret geliri elde edenlerin üzerinden diğer gelir gruplarına kaydırmak konusu ekonomik analizi gerektirir önemli bir olgudur. Bilindiği üzere yürürlükteki Gelir Vergisi Yasasına göre uygulanan vergisel yöntemler sonucunda enflasyonunda etkisi ile üç-

retliler grubu Gelir Vergisi yükünün % 66 sını taşır olmuştur. Diğer ana vergi olan Kurumlar Vergisinin yükü ise iktisadi kamu girişimlerinin üzerine kaymıştır.

Gelir Vergisi yasasında yapılması öngörülen değişikliklerle ücretliler daha az vergi öder duruma gelecektir. Yeni yasa değişikliğine göre ayda brüt 14.000.— lira geliri olan bir kamu görevlisinin geliri ayda net 1.193.— lira artacaktır. Ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde uygulanan özel indirim ilkesi diğer gelir gruplarında uygulanmamaktadır. Yeni uygulamaya konulması öngörülen ve daha çok serbest meslek kazancı elde edenleri ilgilendiren «hayat standardı esası» da diğer gelir gruplarında şimdiye kadar ağırlık verilen beyan ilkesine karşı bir otokontrol aracı olmaktadır. Değişiklikler arasında kurum kazançlarının da daha ağır vergilendirilmesi öngörülmektedir. Buna göre Kurumlar üzerindeki toplam vergi yükü de % 39 dan % 50 ye çıkarılmaktadır.

Ancak burada hemen şu noktaya dikkat etmek gereklidir. Yeni tasarı dolaysız vergiler içinde gelir vergisi bünyesinde ücretliler üzerindeki vergi yükünü azaltmaktadır. Buna karşılık genel açıdan yeni yaptırımlarla dolaylı vergiler önemli ölçüde artmaktadır. Herne kadar ücretliler üzerindeki vergi yükü % 14 oranında düşürülüyorsa da acaba ücretliler dolaylı vergiler yoluyla yeni ve daha ağır bir vergi yükü altına gireceklermidir? Bu sorunun tartışması ve cevaplandırılması analizimizin odak noktasıdır. Genç ve dinamik toplum yapısı görünümü bulunan ülkemizde genellikle tüketim eğilimi yüksektir. Tüketim eğiliminin yüksekliliği ve giderek yükselmesi dış ekonomik güçlere bağlı özendirmelerle olmaktadır. Üzerindeki vergi yükü % 66 dan % 52 ye indirilecek olan ücretliler, ellerindeki net gelir artışlarını şüphesiz tüketime kanalize edeceklerdir. İşte burada tüketim gereksinimleri üzerine konacak vergiler tüketici grubun gelir artışını yutacaktır. Bu gerçeğe rağmen ücret geliri elde edenler veya orta ve dar gelir grubunda bulunanlar tüketim yapma veya yapmama seçeneğine sahiptir. Vazgeçilmez, bir başka deyişle zorunlu tüketim gereksinimleri üzerine konacak dolaylı vergiler ise dolaysız vergilerdeki indirimlerle sağlanan gelir fazlalığını kolayca yutabilir. Bu olaya teknik yönden «give and take» olgusu denmektedir.

Bir anlamda vergileme ekonomik düzenin gereği olarak orta gelir gruplarına yönelen bir eylemdir. Daha açıkcası vergileme ege men güçlerin yaptığı bir zorlamadır. Bu zorlama çeşitli biçimde gerçekleşebilir. Ancak kendilerine göre en adaletli vergi dağılımını gerçekleştiren toplumlarda dolaysız vergilerin payı toplam vergiler içinde % 50 oranındadır. Diğer %50 vergi yükü dolaylı vergileri ödeyenlerin üzerindedir. Dolaylı vergilerdeki yük özellikle zorunlu gereksinimler üzerine konulan tüketim vergisi biçiminde olursa bu gereksinimleri tüketenler ayrıca vergi öder duruma gelir. Kamuya gelir bulmak amacı ile yapılan vergi değişikliklerinde kolay vergicilik yolu seçilir. Ülkemizdeki vergisel değişiklik gereksinmesinin gerçek nedeni de budur. Bu nedenle köklü vergisel reform söz konusu olmadığı için dolaylı vergilerde de ağırlık zorunlu tüketim maddeleri üzerine kaydırılmıştır. Yapılan hesaplamalara göre vergi yasaları değişikliğinden sonra beklenen 55 milyar liralık ek kaynağın yaklaşık 19-20 milyar liralık bölümü doğrudan zorunlu tüketim gereksinimleri fiatları üzerine etki edebilecek niteliktedir. Bu ise bir elden verilenin diğer elden alınması anlamındadır. Basit bir örnek vermek gerekirse bir şişe meyve suyu üstüne konacak gider vergisinin yükünü ücretliler, orta ve dar gelirli taşıyacaktır. Gerçekte üst gelir gruplarındaki kişiler meyve suyu içerken vergi oranını düşünmeyeceklerdir ve bu nedenlerle de meyve suyu tüketimlerini kısmıyacaklardır. Kaldı ki meyve suyu artık bir beslenme gereksinmesidir. Ne yazık ki meyve suyu gider vergisi kapsamına alınmıştır. Yeni yasa değişikliğinde ev kadınının ütüsü de vergi kapsamındadır ve herhalde ütü lüks tüketim değildir.

İyi niyetle hazırlandığından şüphemiz olmayan yeni vergi yasaları değişikliği tasarılarının biraz acele olarak ve konu ile ilgili çevrelerin görüşü alınmadan hazırlandığı şüphesi dikkatlice yapılan bir incelemede kolayca herke de uyanacaktır. Çünkü tasarıda işlenmiş bazı tarımsal ürünlerimizin ihracatı için öngörülen fiat düzeyini değiştirici ve yükseltici hatalarda söz konusudur. Bir yandan teşvik tedbirleri kapsamında bulunan tarımsal sanayi kolunun ürünlerini vergilendirmek, diğer yandan vergi nedeni ile artan fiat düzeyinde ihracat beklemek son derecede mantıksızdır. Bir de bu sanayi dalının üretiminin iç piyasa talebinin kısılması da söz konusu ise yatırımlara teşvik etmenin anlamı kalmayacaktır. Bu ve benzeri hatalar

yeni tasarıda tek değildir. Çarpıklıkların büyük bir çabuklukla düzeltilmesi zorunludur. Aksi takdirde tasarılar gerçekleşirse, yani gerçek yasa biçimine dönüşürse vergi adaletsizliğinin ve çarpıklığının bir başka biçimi ortaya çıkacaktır.

Vergi yasaları değişikliği tasarısı üzerindeki eleştirilerimizin karşılığında, modern vergicilikte öngörülen bazı önerilerimizde söz konusudur. Yeni vergicilik akımında genellikle vergi ağırlığı gelir ve servet üzerinedir. Aradaki boşluk lüks tüketime ağırlık veren yaygın ve denetici katma değer vergisi ile doldurulur. Oysa yeni tasarıda öngörülen servet vergisi artışı vergi oranlarında yaklaşık % 2 ile 5 oranındadır. Vergicilik sanatında servet vergileri bi nev'i devletin koruyuculuk ücreti olarak değerlendirilir. Bu tip vergilerin yüksekliği servet düşmanlığı değil, devletin kişinin servetini korumasının karşılığıdır. Servet vergileri ise ülkemizde oransal olarak çok düşük olduğu gibi gereği kadar da yaygın değildir. Bu vergi dalında yapılacak ufak bir değişiklik tüketim vergilerini oransal olarak düşüreceği gibi kesinlikle psikolojik fiat artışlarını da önleyecektir. Bu arada etkin biçimde yapılacak bir servet envanteri de devletin bilgisi dışında kalan taşınır ve taşınmaz malları ortaya çıkaracaktır. Envanter sonucunda kamu hem kendinden gizlenmiş kristalize olmuş vergisiz gelirleri kavrayacak hemde vergi gelirlerini arttıracaktır.

Sonuç olarak yeni vergi yasaları değişikliği tasarısındaki dolaysız vergilerle ilgili yaptırımların daha adaletli bir vergi dağılımını sağlayacağı kesindi. Ancak dolaylı vergilerdeki değişiklik bu adaleti zedeleyeci niteliktedir. Bu nedenle zorunlu tüketim gereksinimleri üzerine de oturtulan dolaylı vergiler yükünün lüks tüketime ve servet vergilerine kaydırılması gerektiğini, çağdaş vergicilik ışığında önermekteyiz.

Bizde Zekat Ve İane Ve Ekonomik Gerçekler

Prof. Dr. Haydar KAZGAN

1 — Çok eski bir makalenin güncelliği :

23 Eylül 1290-1876 tarihli «Basiret» gazetesinde «İstidat» başlığı ile çıkan bir makalede Anadolu'da hüküm süren sefalet ve açlık için İstanbul'da iane toplamak maksadiyle açılan kampanyaya ışık tutmak isteniyor. Makalenin, aşağıda göreceğimiz gibi, sefalet edebiyatının Mahmut Makal'ın meşhur «Bizim Köy» adlı eserini dahi geçen örnekleri ile dolu olması her bakımdan önem kazanmaktadır. Abdülaziz devrinin sona ermesiyle Sultan V. Murat tahta getirilerek meşrutiyet idaresini kurmak için bütün çabaların sonuç vermeye hazır olduğu bir devirde basın da büyük bir hürriyete kavuşmuştur. Bu hürriyeti fırsat bilerek Anadolu ve Türk Müslüman halkının İmparatorluk içindeki «marjinal vatandaş» gerçeklerini dile getirmeye çalışan basında çok ilginç yazılar çıkmaya başlamıştır. İmparatorluğun içinde İstanbul ve bazı vilâyet merkezleri ile bazı tarım bölgelerindeki büyük toprak sahiplerinin oluşturdukları ve sayıları tüm Osmanlı tabasının % 2 sini geçmeyen bir azınlığı teşkil eden Türk-müslümanların dışında kalan bu marjinal halkın dertlerini yaşıntılarını dile getiren basından bir küçük örneği burada sunmayı uygun

buluyoruz. Amacımız Türkiye’de bugün de halâ geçerli olan zekât ve iane sisteminin ekonomik gerçeklerle ne kadar bağdaşabileceğini ortaya koymak olacaktır.

«Basiret» gazetesinin adı geçen makalesi şu şekilde başlamaktadır :

«Anadolu ahalisinin müptela oldukları açlık ve yokluk belası halâ yıkıcı hükmünü icra etmektedir.»

«O havalinin halinde vakıf olan vatanseverler pek çok icrayı ianede bulundularsa da açlığın ve yokluğun açtığı yaraları bu kâdarcık iane ile kapatmak mümkün olmayacağından ve biçare ahali yaşayabilecek kadar yiyecek ve zahire bulamadığından, zavallıların büyüğü küçüğü, çoluk çocuğu açlıktan, takatsızlıktan yerler üzerinde serilmiş ateşin açlığı ile kavrulup bir yandan ölmektedir.»

Makalenin bugün için dahi ilginç olan tarafı bu açlık ve sefaleti önlemek için bu halkın tekrar üretici hale getirilmesi amacı ile gerekli tedbirlerin alınması sonunda sağlanacak geçici bir rahatlığın hiçbir şeye yaramayacağını belirtmesidir. Nitekim makalenin hemen başında şu ifadeler yer almaktadır : «Bu derin bela ile perişan olan vatandaşlarımızın bu kara günlerinde yalnız boğazlarının çaresini görmekle iktifa etmek gelecek sene için bir tabii açlık hazırlamak demektir... Çünkü gelecek yıl için bunlara şimdiden tarla sürecektir hayvan ve ekecek tohum tedarik edilmezse... erbabı hamidin şimdiye kadar verdikleri ianeler ettikleri mürvetler... hayatından ümit kesilmiş bir fakire bir kaşık çorba vermek ve can çekişen bir hastanın ağzına su damlatmak kabilinden kalır».

Makalenin yazarı yapılacak yardımın açlığı gidermek için uzun vadeli bir çözüm getirmenin gereğini ortaya koymakla beraber, iane için hangi kaynakların kullanılabileceği konusunda büyük bir açmazda girmektedir. O devirde iane ve zekâtta bulunacak devlet ricali ve zenginlerin yapacakları tasarrufun fiziksel anlamda köyün kalkınması için gereken araç ve gereçlere dönüştürülmesinin ancak uzun vadede mümkün kılınabileceğini ve bunun da farklı bir iktisat ve sosyal politika ile olabileceğini düşünmek mümkündür. Zira aynı devirlerde Avrupa’da sosyal politika tedbirleri hızla gelişmişti ve çok olumlu örnekler veriyordu. Buna rağmen eskiden kalma iane ve ze-

kât sistemi ile yetinmenin meseleleri çözümlenmeyeceğini aydınlar dahi anlamamışlardı. Bugün dahi bu konu açığa kavuşturulmuş değildir. Bunun nedenlerini ilerde göreceğiz. Şimdi yine aynı makaleye dönelim ve iane ve zekâtın kaynakları olarak verilen kısımları ele alalım.

«Önümüz Ramazanı Şeriftir, herkes kaderince bir mutad sekiz türlü reçel, dört türlü şurup alırlarsa bunlar zarurî maddeler ve lüzumu diniyeden değildir. Bu seneyi mukaberekte dört türlü reçel, iki türlü şurup alsınlar, yarısının parasını bu biçarelere iane etsinler. Bu yıl bunlar, paça, baklava, börek gibi lüzumsuz tekâfatı eksiltsinler. Bunlardan hasıl olacak akçeyi iane etsinler... Ramazanı Şerifte havale, orta oyununa, tiyatroya, çalgıya -naşka bir yerde buna kafe şantanı da eklemektedir- gidip gönül eğlendireceklerine, bu vatan evlâtlarının müptela oldukları hali zarureti düşünsünler ve böyle laabiyane israf edecekleri paraları farz derecesine varan ianeye versinler»... «Yukarda dediğimiz gibi bir tarafta evlâdı vatan birbiri ardına açlıktan can vermekteyken beri tarafta insan olan insanın boğazından nasıl buzlu şerbet geçecek ve nasıl yüreği tahammül edip ve laabiyat seyredecektir... İsfafattan alınacak tasarruftan hasıl olacak paraları bunlara verelim. Ne olur bu Ramazanı Şerifede gazinolara, kafe şantanlara tiyatrolara, sair oyunlara, sazlara gitmeyelim. Ve hiç olmazsa her gece gitmeyelim de gitmediğimiz gecelerin masrafını bir yerde toplayalım, bu biçarelere iane edelim.»

Makalede üç kuruş olan sadakayı fitre'nin bir kuruşa kadar indirilerek daha yaygın hale getirilebileceği ve bunun için bu fitreyi toplamak ile görevlendirilmiş Emniyet Sandığı'nın yetkili memurlarına emir verilmesi istenmektedir. Ayrıca eski kundura ve elbiselerin bu ihtiyaç içinde olan kimselere gönderilmesi özellikle belirtilmekte: «zira yukarda söylediğimiz gibi bunların üzerlerinde başlarında ne de üstlerinde birşey kaldı. Mübalağasız beyan ederiz ki, pek çoğu elleri ile ayıplarını örtüyorlarmış. Yazıklar bize ki bu halleri kulağımıza geliyor da kalbimiz duyup merhamete gelmiyoruz» denmektedir.

Gerçekten ianeler toplanmış ve zekâtlar, fitreler bu zavallılara gönderilmiştir. Fakat açlığın, sefaletin, yoksulluğun bu yolla yenilemeyeceği de ortaya çıkmıştır. Zira Osmanlı İmparatorluğunun eko-

nomik yapısı bir kısım zengin, yüksek memurların, rütbeli askerlerin gelirinin bir kısmının köylerin kalkındırılmasına yarayacak ve yetecek fonlar haline getirilmesine olanak verecek şekle hiçbir zaman sokulamamıştır. Başka bir ifade ile İmparatorluğun üretim olanakları, dış ticareti, dış borçları ve bütçe politikası gazinolarda, eğlence yerlerinde sarfedilen paraları, baklava börek giderlerini köylünün asgari yaşam şartlarına kavuşması için gerekli olan tohum, zirai araçlar, tarım hayvanları ve en düşük düzeyde de olsa bazı alt yapılara kısa zamanda dönüştürülebilecek bir yapıya sisteme olanak verecek durumda değildi. Gerek tohum ve gerek en ilkel tarım araçları ithal edilmekte idi. Köylü, en düşük seviyede de olsa nakit ihtiyacını karşılamak için ürettiği maddelerin bir kısmını piyasada satabilmek olanağından yoksundu. Yol ve ulaştırma şebekesi demiryolu hatlarına rağmen köylünün büyük bir kısmını pazarlara ulaştırmaktan uzaktı. Ne araç ne de tohum için kredi sağlanamıyordu. Diğer taraftan, köylünün alım kudreti olmadığı için, ithalatın terkinde tarımla ilgili her türlü girdilere de tesadüf edilmemekte idi. Osmanlı ithalatını düzenleyen azınlıklar büyük kentlere yerleşmiş bir iki milyon tabanın tüketim ihtiyaçlarını karşılayacak malları getirip satıyorlardı. Oysa ki, ülkenin belirli münbit topraklarına yerleşmiş olan azınlıklar ise, kendi çaba ve bilinçleri sayesinde ihracata yönelik tarım mallarında büyük başarı gösterirken her türlü zirai üretimde Avrupa teknolojilerini kullanmak olanağına bile sahiptiler. Nitekim aynı yıllarda Osmanlı İmparatorluğunun ithalatında tarım araç ve gereçleri ve hatta su pompaları, artezyen makinaları gibi birkaç kalem eşyanın sahipleri hep bunlar idi.

Bu gerçekler karşısında Müslüman-Türk köylüsünün kalkınması için herşeyden evvel ithalatın terkinde bir değişmenin gerekli olduğu açıktır. Avrupa kumaşları ile en pahalı terzilerde elbise diktirmek için sıra bekleyen veya makalede yazılı olduğu gibi «Kadınlarımız çırl çıplak sokaklar ortasında kalsın, ayıbını örtecek bir bez parçası bile bulamasın da biz terzi Miran ve terzi Cermanis ve terzi Palmonisin biçtiği yeni moda urbalardan başkasını beğenmeyip onları ateş bahasına alalım. Buna insaniyet, merhamet nasıl rıza verir.» ifadesinin muhatabı olan kimseler bu tüketimlerinden nasıl vazgeçeceklerdir? İlane, zekât, fitre daha sevaptır, elbiseden vazgeçmek bu şartlar altında dinimizce de farzdır, mı diyeceklerdir? Dese-

ler bile yapabilecekler midir? Yapmak isteseler ellerinde kalan para ile verdikleri iane tarım araçlarına ve tohuma, alt yapılara dönüşebilecek midir?

Maalesef Türk ekonomisinde bugün de güncelliğini muhafaza eden bu tercihler sistemi henüz açıklığa kavuşmamıştır.

2 — Günümüzde iane ve bağış sistemi

Günümüzde de Türkiye’de bir takım hayır kurumları çeşitli yollarla halka ve iktisadi kuruluşlara müracaat suretile iane toplamakta ve birtakım çok ciddi işler için de yine halktan ve iktisadi kurumlardan bağış toplama usulü geniş ölçüde kullanılmaktadır. Bunlardan özellikle zelzele felaketzadeleri için toplanan paralar ile milli savunmamızı güçlendirmek için sağlanan bağışlardan söz etmek konuyu açıklığa kavuşturmak için gereklidir sanıyoruz.

Bilindiği gibi, bugün elimizde olan öngörü ve hesaplama yöntemleri ile Türkiye’de zelzele bölgelerinin tesbiti ve depremlerin frekansını zamanlamasını çok küçük hatalarla ölçmek mümkündür. Buna karşılık deprem bölgelerinde alınacak depremin hasarlarını asgariye indirecek yapı, fiziki planlama, yerleşme ve iktisadi faaliyet türlerinin neler ve nasıl olması lâzım geldiğini saptayacak kurumlara da sahip bulunuyoruz. Buna rağmen, bu kurumlar saptamanın ardından gelmesi lâzım gelen faaliyetleri ve işlemleri ne yürütebiliyorlar ne de yürütme işini sorumlulukları ile üzerine alacak kurumlarla karşı karşıya gelebiliyorlar. Bunun neticesi her deprem bir sosyal felâket halini alıyor ve acıma ve merhamet istismarı ile toplanan paralar da hiçbir işe yaramıyor.

Bir defa herşeyden evvel şunu bilmek lâzımdır ki para toplamak, şu kadar milyon lirayı deprem felaketzadeleri için toplamış olmak, Türkiye’nin kaynakları ve bu kaynakların kullanımı gözlemlenmeden hiçbir iktisadi anlam ifade edemez. Eğer bir depremin örneğin yeni bir yerleşme alanını ve bu yerleşme alanı üzerinde depreme dayanıklı bina inşaatı ve yerleşme planlarının uygulanabilmesi isteniyorsa her şeyden evvel bunun için gerekli olan fiziksel anlamda kaynakların yani inşaat malzemesi ve sairinin o devreye ait akımına ve kullanımına bakmak lâzımdır. Türkiye’de son yıllarda

görüldüğü gibi demir, çimento ve sair inşaat malzemesi talebi devamlı şekilde arzın üzerine çıkmakta ve fiziksel anlamda bir açık bahis konusu olmaktadır. Bu sebeple muhtemel deprem hesaplarına uyularak özel bir malzeme tahsisi bahis konusu olmadan deprem felaketzadelerine yerleşme konusunda bir yardım bahis konusu olamaz. Kızılay ve bazı kurumların deprem felaketzadeleri için devamlı olarak çadır, battaniye, yiyecek ve saire stoku bulundurma zorunda bulundukları gibi aynı deprem yardım kurumlarının inşaat malzemesi ve benzer stokları elde tutmak zorunluğu vardır. Türk ekonomisinde bu gerçek anlaşılincaya kadar deprem felaketzadelerine çağdaş anlamda yardım yapılabileceğini kimse iddia edemez. Türk ekonomisinde parasal kaynaklar ile fiziksel kaynaklar arasında devamlı bir denge kuruluncaya kadar bu böyle devam edecektir.

Savunma gücümüzü arttırmak için girişilen bağış sisteminde konu daha da önemlidir. Zira burada toplanan bağışların büyük ölçüde dövize dönüştürülmesi bahis konusudur. Vaktile Osmanlı Donanma Cemiyeti bağışlar yolu ile cidden büyük işler başarmıştır. Fakat o zamanlar Osmanlı lirası konvertibl bir para olduğu gibi bağışların büyük bir kısmı da dünyanın her tarafında kolayca paraya çevrilebilir ziynet eşyası ve nadir mallar idi. Başka bir deyişle bugünkü anlamda bu bağışlar altın ve dövizle yapılmıştı. Fakat bugünkü hedef bu bağışlarla bir savaş araçları sanayii kurulmasıdır, hazırı satın almak değildir. Savaş araçları sanayiinin kurulabilmesi için içerde belirli bir sanayileşme düzeyine erişmek gerektiği gibi, bir takım makina ve stratejik maddelerin ithali de politik anlaşmalara ve daha da ötede bazı tekellerle uzun vadeli bağlantılar kurmaya bağlıdır.

Bütün bu engellere rağmen savaş araçları sanayini kurabilmek için ulusca kararlı olmak ve kaynak yaratmakta başarılı olduğumuzda hedefe varmak kolaylaşacaktır. Oysa bugün Türkiye kendi gücü üstünde yatırım yapmak bir tarafa, tüketim yapmağa yönelmiştir. Daha açık bir ifade ile tüketim maksadı ile dışardan borç almak durumuna girmiştir. Böyle bir ekonomide savaş araçları sanayiini kurmak için toplanan Türk liralari ile hiçbirşey yapılmadığını itiraf etmişlerdir. Bu sebeple bu tüketim modelinden vazgeçmedikçe birşeyler yapılabileceğine inanmak güçtür.

Herşeyden evvel Türk toplumuna şunu iyice açıklamak gerekir ki, öz savunma ve bunun gerektirdiği araçlara kavuşma ancak bugünkü tüketim düzeyinden vazgeçme ile mümkün olacaktır. Bu yapılmadıkça büyük politik tavizler verilse bile öz savunma gücüne erişilmeyecek, hatta bir bakıma ordumuz da toplumun içine düştüğü tüketim biçiminden fazlası ile esinlenecektir.

Bilim Adamlarının " Yeni 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı " Üzerine Görüşleri

— Prof. Dr. Gülten KAZGAN

— Prof. Dr. Sevim GÖRGÜN

— Prof. Dr. Metin KUTAL

— Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

— Prof. Dr. Akın İLKİN

Yeni 4. Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın Öğeleri Üzerine Bir Deneme :

Prof. Dr. Gülten KAZGAN

4. Beş Yıllık Planda ekonominin gelişme başarısını -neyi ölçtüğü belirsiz-yıllık gayrisafî millî hasıla artışı dışında, ya da bunun yanında, diğer refah göstergelerine bağlama eğilimi, Türk iktisatçıları arasında yaygınlaşıyor; aynı felsefî ilkedен yola çıkarak, biz de, uluslararası ekonomik ilişkilerin belirlenmesinde, değerlendirmenin bir «toplumsal defah fonksiyonu»na göre yapılmasını öneriyoruz. İç-dış ekonomik ilişkilerarasındaki karşılıklı bağılıktan ötürü, «toplumsal refah fonksiyonu» bu karşılıklı bağıllığı da yansıtacaktır.

Önerdiğimiz fonksiyon çok öğelidir; eğer bu öğeler herhangi bir ekonomik kararda çelişik sonuç verirse, bir seçime olanak verecek biçimde, bu öğeler arasında öncelikle sıralaması yapılmalıdır. Önerdiğiniz «toplumsal refah fonksiyonu»nda, şu öğeler, şu mantık zinciri içinde yer almalıdır.

1) Dış mübadele ekonomisinin gelişmesi (ihracatın ve ithalatın millî gelire oranının artması, fakat birincinin daha sür'atli olması) mallar ve pazarlar itibariyle çeşitlenmesi, toplumsal defahı artırır. Nedeni, birinci koşulun yurt-іçi üretim-tüketim dengesizliğini gidermesi, üretimde etkinliği artırması, ikinci koşulun da dış ticaret hadlerindeki aleyhe dönüşü sınırlaması ve istikrarsızlığı azaltmasıdır. Gerekleri, enflasyonun önlenmesi, döviz kurunun gerçekçi düzeyde tutulması, iç üretim yapısının çeşitlenmesi, mübadeleyi geliştirecek alt-yapının kurulması, lisans anlaşmaları ve yabancı sermayenin pazar sınırlayıcı etkilerinden kurtulmak, ihracata dönük politika ve kurumların geliştirilmesi, dış politik ilişkilerini çok yönlü nitelik kazanması ve kamu dış örgütlerini ataletten kurtarılması vb....

2) Dış mal ve hizmet mübadelesinde temel mallar ve temel olmayan (lûke) mallar ayırımının gözönünde tutularak neyin ihraç neyin ithal edileceğinin saptanması gerekir: Temel olmayan mallar (ve

hizmetler) ihraciyle temel mallar (ve hizmetler) ithali toplumsal refahı artırır; fakat, temel mallar (ve hizmetler) ihraç ederek temel olmayan mallar ithali refahı azaltır, ithalat ve ihracatta aynı nitelikle (temel ve temel olmayan) mallar (ve hizmetler) in mübadelesi ise refahı değiştirmez.

Temel mallar i) geniş halk kitlelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya dönük mallar (ve hizmetler) dir, çalışanların yeniden üretim maliyetini, dolayısıyla ücretleri ve buna bağlı olarak kâr haddini ve fiyatları belirler; diğer yandan da geniş çalışanlar kitlesinin refahını; ii) bunların üretimi için gerekli tüm girdi ve yatırım malları da temel malıdır.

Temel olmayan mallar; i) «lüks mal» niteliğinden olan, çalışanların reel ücretlerine girmeyen mallar (ve hizmetler)den oluşur; ii) bu tür malların (ve hizmetlerin) girdileri ve yatırımları için gereken mallar (ve hizmetler) de temel olmayan mallardır.

Bu ayırıma göre, Türkiye'nin et ihraç edip, otomobil yedek parçası ithal etmesi toplumsal refahı azaltır; aynı şey çimento ihraç edip, saç boyası için kimyasal madde ithali açısından geçerlidir. Aynı şey, hayvan yemi ihraç edip, lüks inşaat için gerekli malzeme ithali bakımından gereklidir.

Ancak, «makul» sayılacak herhangi bir iç fiyatta, bir temel mal yurt içinde satılamıyorsa, o malda halk doygunluk düzeyine ulaşmışsa, stoklar ve atıl kapasite varsa, o malın tüketicisi değil de üreticisini korumak gerekiyorsa, durum değişir; temel mal, artık temel mal niteliği kazanır; bunun üretimine giren girdiler ve yatırım malları için de aynı şey geçerlidir. Örneğin, pamuklu dokuma bir temel mal olsa da, pamuk ipliği artık temel mal'dır.

Artık temel mal ihraç edip i) temel mal ithali, toplumsal refahı artırır; ii) temel olmayan mal ithali defahı değiştirmez.

3) Toplu biçimde karşılanabilecek ihtiyaçları bireysel düzeyde karşılamamanın doğurduğu ithalat, temel olmayan mal ve/veya artık temel mal ihraciyle karşılanırsa da, toplumsal refahı azaltır; çünkü

kaynak kaybını ifade eder. Ulaştırma, enerji su kullanımı gibi alanlarda buna örnek çoktur. Özel araba içine benzin, elektrik yetersizliği dolayısıyla jeneratör, su yetersizliği dolayısıyla hidrojen ithali buna örnektir.

Bu ithalatın gereksizleşmesi, kamu kesiminin kendine düşen alt-yapı sorumluluklarını yeter ölçüde karşılamasına bağlıdır.

4) Rasyonelleştirmeye ekonomide sağlanacak girdi tasarrufları varken, bunu yapacak yerde, israfın doğurduğu talep artışını, artık temel mallar ve/veya temel olmayan mallarla karşılamak dahi toplumsal refahı azaltır. (Örneğin, kamunun yeni yerleşim bölgelerine alt-yapı götürmediği için, belirli merkezlerde nüfus yoğunlaşması, toprak rantını artırır, binalar yıkılıp, yerine yüksek katlı binalar yapılır; bu da demir talebini artırır, ithalatı gerektirir; oysa, bir mekân planlamasıyla alt-yapı geliştirilmesi, bu demir talebini ortadan kaldırır); veya, dünya fiyatları üzerinden benzin satışı, bugünkü benzin talebini azaltır; termik hidro-elektrik santrallerde elektrik üretimi petrol talebini azaltır v.b.).

5) İstihdam yaratarak geliri artırmak, halen çalışanların verimini artırmaya oranla toplumsal refahı artırır; istihdamı kısıtlamak için yapılan kapital malı ithali - temel olmayan veya artık temel mallarla karşılanırsa da - toplumsal refahı azaltır.

Bu, politika düzeyinde, gerçekçi döviz kuru ve faiz haddi ve vergi politikasındaki düzenlemeyle desteklenmelidir.

İstihdamı artırmak için yatırım malı - girdi ithali, temel malları ihracı dışında, toplumsal refahı artırır.

6) Temel olmayan malların üretimi, (veya bunların girdisi ve yatırım malları) için dış borçlanma - uzun vadeli ve düşük faizli olsa da, toplumsal refahı azaltır. Temel mallar üretimi (veya bunların girdisi ve yatırım malları) için dış borçlanma toplumsal refahı artırır.

7) (6)'daki öge şununla tamamlanmalıdır : Dış borçlanma, iç ta-

sarruf olanakları ,gönüllü ve zoraki) tümüyle kullanıldıktan sonra yapılırsa, toplumsal refahı artırır; aksi halde azaltır. Nedeni i) yüksek gelirli sınıfların aşırı tüketim harcamalarının, alt gelir düzeyindekilerin defahını azaltması (tüketimde dışsal kayıplar) dır; ii) gelecek yıllarda yaşayanlara, bugünkülerin aşırı tüketimi için taksit ve faiz yükü binmesidir.

8) Temel mallar (girdileri ve yatırım malları) üretiminde ortaya çıkan darlıkları, geçici kısa vadeli borçlanmayla gidermek toplumsal refahı artırabilir; fakat kısa vadeli borçlanma sürekli olursa ve/veya temel olmayan mallara yönelirse toplumsal refahı azaltır.

Bu toplumsal refahı fonksiyonunu, 5 yıllık plan dönemleri için kullanmalıdır; 5'den uzun yıllar için yapılan «perspektif planlar» da, dinamik etkenlerin eklenmesi gerekir.

Maliye Politikaları ile İlgili İlkeler :

Prof. Dr. Sevim GÖRGÜN

4 üncü beş yıllık planın kamu ekonomisi ile ilkelerini belirlemek gerçekte çok kolaydır. Bunları şu şekilde özetliyebiliriz.

Vergi politikası, tüketim harcamalarını kısacak, toplam tasarrufu ve kamu gelirlerini arttıracak ve vergi yükü dağılımındaki aşırı haksızlıkları giderecek şekilde ayarlanmalıdır.

Kamu yönetiminin etkinliğinin artırılması ve KIT'lerin daha verimli çalışması sağlanmalıdır. Bu ilkeler sağlam gerekçelere dayanır. Bunlar uygulanan üç beş yıllık planlarda da vardı. Bugün geçerliliklerini yitirmemişler hatta daha büyük önem kazanmışlardır.

Tüketim harcamalarının kısılması gerekmektedir. Çünkü, Türkiye'nin en önemli sorunu tasarruf ve yatırımın dar boğazıdır. İktisadî büyüme birikimli bir süreçtir. Gelişme sürecinin ilk aşamalarında belli bir büyüme hızını gerçekleştirmek için gerekli kaynakları bulmak daha kolaydır. Sınırlı bir dış yardımla güçlendirilmiş yurt içi tasarruflar bunu sağlar. Büyümenin finansmanı iktisadî gelişme sürecinin belli bir aşamasına gelindikten sonra güçleşir. Çünkü büyüme hızını devam ettirebilmek için daha büyük çapta yatırımlara ve daha etkin alt yapı hizmetlerine ihtiyaç vardır. Ancak özellikle Türkiye gibi sanayinin yapısında tüketim mallarının ağırlıkta olduğu ülkelerde, tüketim harcamaları olumsuz bir ölçüde artar. Montaj niteliğinde olan bu tür sanayi dış piyasalarda rekabet edemeyeceği için iç piyasaya yönelir, ürünlerini satabilmek için bir tüketim toplumu yaratma çabasına girer. Kentleşme ve zengin ülkelerle olan ilişkilerin artması tüketimi arttıran diğer etkenlerdir. Ancak tasarruf yetersizliği bir süre sonra tüketim özlemlerinin giderek kapasitenin oluşmasını engeller. Üretgen yatırımlar için yeterli kaynak bulunsa dahi alt yapı ve dış girdi yetersizliği üretgen faaliyetin verimliliğini azaltır. Bugün Türkiye bu çıkmazın içindedir aynı Latin Amerika ülkesinde olduğu gibi. Tasarrufları arttırmak için enflasyona baş vurulur. Bu sosyal etkileri açısından zararlı olduğu kadar ekonomik açıdan da kısır bir yöntemdir. Dış kaynaklar ise sınırlıdır. Gelişen ülke bu çıkmazdan ancak tüketimini kısırarak ve tasarruflarını arttırarak kurtulur. Tüketim alışkanlıkları kısa sürede kendiliğinden değişmiyeceğine göre değiştirilmesi gerekir.

Bu amacın maliye politikasına yansıyan yönü vergilerle tüketimi pahalılaştırmaktır.

Devlet gelirlerinin artması gerekir. Çünkü gelişmenin bu aşamasında üretim artışını engelliyen bu önemli etken alt yapı ve temel girdilerin yetersizliğidir. Diğer yandan gittikçe bilinçlenen halk devletten, refahını doğrudan etkileyen sağlık, eğitim, sosyal hizmet, yol su, elektrik gibi hizmetleri ister.

Sanayileşme gelir bölüşümünü bozar, özellikle ülkede hızlı bir enflasyonist süreç söz konusu ise. Bunun için düşük gelirlerinin hiç olmazsa parasal gelirlerini arttırmak zorunluluk olur. Bunu sağla-

manın bir yoluda vergi yükünün dağılımında yatay ve dikey eşitliği sağlamaktır.

Kamu yönetimi ise, eğer Türkiye’de olduğu gibi zamanında düzenlemeler yapılmamışsa, gelişme süreci içinde giriftleşen ekonomik yapının, bilinçlenen sosyal sınıfların gereksinimleri karşılamak etkinliğini tamamiye kaybeder. Bunun için kamu yönetiminde köklü bir yeniden düzenlemeğe ihtiyaç vardır.

Türkiye ekonomisinin çok önemli bir bölümünü teşkil eden KİT’lere gelince, bunların etkin bir şekilde çalışmaları bir zorunluluktur. Bütçe kaynaklarının önemli bir kısmı bunların işletme ve yatırım açıkları kapatmak için kullanılıyor. Temel girdi ürettikleri için fiyatları tüm üretgen faaliyetin maliyeti olumsuz yönde etkiliyor.

Acaba bu ilkelerin önümüzdeki beş yılda gerçekleştirilmesi mümkün mü? Yeni vergi tasarıları ile ilgili tartışmalar bu olasılık hakkında iyi bir göstergedir. Yeni vergi tasarıları sistemi değiştirmeden bazı ayarlamalar yaparak düşük gelirlerin vergi yükünün bir kısmını emlak gelirlerine, tüketim mallarına ve yüksek gelirlilere kaydırmak amacını güdüyor. Yerel idarelerin gelirlerinde de bir artış sağlamıyor.

Bütün bu değişiklikler olumlu ve kamu oyununda uzun süredir tartışılıp kabul edilmiş görünümde olan bazı aksaklıkları gidermeye yönelik, fakat ayarlamalar aynı sistem içinde alınarak yapıldığından verimli değil.

Bu tasarı büyük tartışmalara yol açtı. Vergileri artan güçlü azınlık vergileri azalanları da yanına alarak tasarıya karşı bir cephe kurmak eyleminde. Bunun somut örneğini basının bir bölümünün yayınlarında görmek mümkün.

Bu koşullar altında önümüzdeki beş yılda kamu yönetiminde ve KİT’lerde köklü bir yerinden düzenleme beklemek çok gerçekçi bir tutum olamaz. 4 üncü Beş Yıllık Planda ancak kamu ekonomisi ile ilgili sorunlar ayrıntılı bir şekilde tanımlanabilir, bunların çözümü için gerekli önlemler belirlenebilir ve aşamalı olarak yapılacak düzenlemelerin temeli atılabilir. Bu ise büyük bir başarıdır.

Bazı Sosyal Yönleri ve Sorunları ile Yeni 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı

Prof. Dr. Metin KUTAL

1961 T. C. Anayasası ekonomik ve sosyal kalkınmanın planlı bir biçimde gerçekleştirileceğini öngörmüştür. Aynı Anayasada Türkiye Cumhuriyetinin nitelikleri arasında «sosyal hukuk devleti» ilkesine yer verilmiştir. Bu iki temel hüküm birlikte ele alındığında şöyle bir sonuca ulaşılmaktadır: Türkiyede kalkınma planları hazırlanırken sosyal amaçları iktisadi amaçların gerisine bırakmak mümkün değildir. Başka bir deyimle iktisadi kalkınma sosyal adalet içinde gerçekleştirilecektir.

Öte yandan kalkınma planları hazırlanırken iktidarda bulunan siyasi partilerin tercihlerinin de büyük bir önem taşıdığına kuşku yoktur. Sosyal politikanın kapsamı, Anayasal ilkelere ters düşmemek koşulu ile, siyasal iktidar tarafından serbestçe belirleneceği açıktır. Nitekim I. Beş Yıllık Planla II. ve III. Beş Yıllık Planlar arasında bu açıdan önemli farklar göze çarpmaktadır.

Yeni 4. Beş yıllık kalkınma planında birçok sosyal sorun ele alınarak, bunlara çözüm yolları önerilecektir. Biz bunlardan sadece ücretler, sosyal güvenlik ve işçi-işveren ilişkileri üzerinde ortaya çıkan başlıca sorunlara değinmekle yetineceğiz.

1 — Ücretler

Türkiye 1963 te bir yandan planlı kalkınma dönemine girerken, öte yandan da toplu pazarlık düzenine geçmiştir. Toplu pazarlık, özgül sendikacılık düzeninin hakim olduğu bütün batılı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de ücretler üzerindeki etkisini hemen göstermiştir. Gerçekten 1964-1969 döneminde ücretlerde meydana gelen gerçek artışlar her yıl ortalama % 5 civarında olmuştur. Böylece işçilerin satın alma gücünde sürekli şekilde bir yükselme görülmüştür.

Ancak bu gidiş 1970 yılında toplu pazarlık düzenine rağmen duraklamış, 1971 ve 1972 yıllarında ise tersine dönmüştür. Gerçekten bu yıllarda hızlı fiyat yükselmeleri nedeniyle, nominal ücretlerdeki artışa rağmen, işçilerin satın alma gücünde bir düşme görülmüştür. Daha sonraki yıllarda ise reel ücretlerdeki yükselmeler tekrar kendini gösterebilmiştir.

Geride bıraktığımız 15 yıllık dönemden elde ettiğimiz deneyimlere dayanarak diyebiliriz ki ülkemizde daha âdil bir ücret politikası izleyebilmek için hem toplu pazarlık düzeninin yaygınlaştırılmasına, hem de âdil bir vergi politikasına gereksinme vardır. Öte yandan fiyat artışlarının tek nedenini ücretlerde ve toplu pazarlık düzeninde arama düşüncesini de artık terk etmek gerekmektedir.

2 — Sosyal Güvenlik

Anayasamıza göre sosyal güvenlik, herkese tanınmış bir insanlık hakkıdır. Planlı dönemde bu alanda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Nitekim 1963 te sosyal güvenliğe sahip olanların sayısı 1 milyon 200 bin civarında iken bu rakkam 1977 yılında 4 milyon 300 bine ulaşmıştır.

Bu olumlu gelişmeye rağmen ülkemizde faal nüfus içinde sosyal güvenlikli olanların oranı % 28 den ibaret kalmaktadır. Ücret karşılığı çalışanların dahi tümü sosyal sigortaların kapsamına alınmamışlardır. Bu kesimde sosyal sigorta kuruluşlarının kapsadığı sigortalılar, ücret ve maaş karşılığı tüm çalışanlar içinde % 67 civarındadır.

Bu durum karşısında yeni 5 yıllık planda sosyal güvenliğin yeni sosyal gruplara ve bu arada tarımda çalışanlara doğru yaygınlaştırılması gereği ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan sosyal güvenlik kuruluşlarına devletin katkıda bulunması, bu kuruluşların mali bünyelerinin sağlamlaştırılması ve zamanla tek bir çatı altında toplanmaları sağlanmalıdır.

3 — İşçi-İşveren ilişkileri

Planlı dönem ülkemizde işçi ve işverenlerin gerçek anlamda sendika özgürlüğünden ve toplu pazarlık haklarından yararlanmalarına olanak vermiştir. Sonuçta olumlu birçok sosyal gelişme kaydedilmiştir.

Bununla beraber ülkemizde sosyal yasalarla korunmamış işçilerin sayısı hızla artmaktadır. Bu bakımdan Tarım ve Orman İş Yasasının bir an önce çıkartılmasında zorunluk vardır. Ayrıca ve ev hizmetlerinde çalıştırılanlarla ilgili özel yasa kabul edilmeli çırak ve kapıcılarla ilgili yasalar gözden geçirilmelidir.

Öte yandan iş yasasında işçilerin işten çıkarılmalarını güçleştiren hükümler artık günümüzün gereksinmelerine cevap veremez duruma gelmiştir. Halbuki ülkemizde sosyal tehlikelerin en önemlisi işsizliktir ve henüz işsizlik sigortasından işçilerimiz yararlanamamaktadır. Batı ülkelerinde 1973 ten sonra özellikle üzerinde durulan istihdam güvencesi ülkemizde de yasalarla işçilere tanınmalıdır. Toplu işçi çıkarma ise daha sıkı bazı kayıt ve şartlara bağlanmalıdır.

Bu konuda elde edilecek olumlu bir gelişme işverenler için gerçekten ağır bir yük teşkil eden kıdem tazminatı sorununa da kanımızca âdil bir çözümün bulunmasını kolaylaştıracaktır. Zira kıdem tazminatlarının bir fondan karşılanmasında artık işçiler için bir sakınca kalmayacak, hatta bu uygulama işçilerin de yararına olacaktır.

Sendikalar yasası ile 275 sayılı yasada ortaya çıkan uygulama sorunlarının da bu plan döneminde kesinlikle çözüme bağlanması gerektiği kanısındayız. 15 yıllık bir uygulama hangi noktalarda yasal boşlukların bulunduğunu açıkca ortaya koymuştur.

Nihayet işçi-işveren ilişkilerinde resmi organların rolünü de gözden uzak tutmamalıdır. Bu konuda özellikle Çalışma Bakanlığı ile iş mahkemelerinin işleyişleri tatminkâr olmaktan uzaktır.

Bu plan döneminde bir yandan yani yasalarla bu organları düzenleme yönüne giderken, öte yandan da mevcut kadroları güçlendirmek gerektiği kanısındayız.

Geçmiş üç planın hatası : Dünya Ekonomisine entegre olamamak

Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

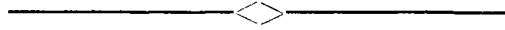
Üç planlı dönemin geriye dönük bir değerlendirilmesi yapıldığında özellikle üç konuda başarı sağlanamadığı görülmektedir.

- Yeterli bir alt yapı yaratılamamıştır.
- Yeterli istihdam sağlanamamış ve bununla bağlantılı olarak gelir dağılımı düzeltilememiştir.
- Dünya ekonomisine entegre bir ekonomik yapı kurulamamıştır.

Aslında planlarda istihdam, gelir dağılımı, dışa açılma, maliye politikası ve KİT politikası konularının marjinal boyutlarda yer almasının yanında uygulama yetersizliklerinin bu başarısızlıklarda önemli etkisi olduğu açıktır. Özellikle dünya ekonomisiyle bütünleşmiş bir ekonomik yapının oluşturulması tüm irrasyonelliklerin, etkinsizliğin ve darboğazların başlıca nedenidir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının bir dışa açılma planı olarak düşünülmesi ve hedeflerin buna göre düzenlenmesi bu nedenle zorunlu olmaktadır. Planın kendi kendine yeterlik stratejisiyle ekonomik sorunları çözmesi olanaksızdır. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkiler politikasının belirlenmesinde izlenen devamlı erteleme yöntemi nedeniyle şimdi dışa açılma ile AET içiçe geçmiş konular haline gelmiştir. Ayrıca Türk ekonomisinde büyük ağırlığı olan KİT'lerin, dışa açılmada önemli bir rolü olacağını da unutmamak gerekir. 4. Beş Yıllık Planın dünya ekonomisi ile bütünleşme stratejisi, ülkenin yalnız ekonomik geleceğini değil siyasal geleceğini de belirleyecek bir konu haline gelmiştir.

4. plan çalışmalarının, diğer üç plan dönemine göre geçilmesi çok daha güç olan bir aşamaya geldiğini kabul etmemek olanaksızdır. Umudumuz, planlamanın güçlüklerin üstesinden gelebilecek emin ellerde olmasıdır. Demokratikleşme sürecinde plan tartışmaları ne kadar geniş bir kamu oyu önünde yapılırsa, güçlüklerin o kadar kolay yenilebileceği açıktır.

Yeni Planda Ana İlkeler

Prof. Dr. Akın İLKİN

Ülkemiz 3 plan tecrübesinden sonra yani 15 yıllık bir süreden sonra yeni bir plan dönemi hazırlığı içindedir. Oldukça uzun bir dönemin ayrıntılı değil fakat bir kaç önemli noktasını eleştirmekte, gelecek planın hazırlanması bakımından yarar vardır.

Bilindiği gibi bir planda üç aşama vardır.

- İstatistiksel verilerin hazırlanması
- Plânın yapılması ve
- Planın uygulanması

Kısaca belirtirsek, geçen zamanda istatistiksel verilerin yeterince toplanılmaması ve bunların iktisadî amaçlarla düzenlenmemesi bugün hâlâ büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Planın yapılmasında, plân tekniğinde ve modelinde gerekli aşamalar yapılmamıştır. Ve sonuncu olarak planın uygulanması hangi nedenlerle olursa olsun başarılı olamamıştır.

İlkinci, üzerinde durmak istediğim nokta kalkınma hızı kavramıdır. Bilindiği gibi her üç planda da, Ulusal gelirin artış hızı kalkınma hızı olarak gösterilmiştir. Gerçekte iktisadî büyüme hızı olan bu kavramın kalkınma hızı olarak gösterilmesi çok yanlış yorumlara neden olmuştur. Oysa açıktır ki her iktisadî büyüme mutlaka bir iktisadî kalkınma değildir. Çünkü kalkınma bir yapısal değişmedir. Zaten geçmiş planlama döneminde ana amaç yapısı bir değişmeden çok, ulusal ekonomi içinde bir denge kurmaktır. Ne yazık ki gerek parasal faktörlerde gerek fiziksel faktörlerde bu denge dahi sağlanamamıştır. Ülkemizde savurganlık ekonomisi haline gelmiştir.

Savurganlığı sadece Tüketim açısından değerlendirmemek esasta kaynak kullanımında vurgulamak gerekir.

Savurganlığı üç noktada toplamak mümkündür. (kuşkusuz ekonomik yapı bir bütün olduğu için bu üç alanın birbirinden soyutlanması mümkün değildir. Birbirlerine etkileri vardır).

1 — Kaynakların kullanımında

2 — Üretimde

3 — Tüketimde

Bunları birer örnekle açıklamak mümkündür. Örneğin kaynakların kullanılmasında, elektrik üretmek için su gücünden yararlanmamak, verimli toprakları tarım dışı bırakarak sanayi veya başka kesimlere tahsis etmek. Üretimde, sanayi işletmelerini atıl kapasite ile çalışmaları ki bugün bu ortalama % 50 oranındadır. Ulaştırma kesiminde yük ve yolcunun km. başına 10 misli daha fazla yakıt harcanmasına neden olan tren, vapur yerine kamyon ve otobüs kullanılmak: Tüketimde yakıttan, gıda maddesine kadar varan bir savurganlık.

Bugüne dek izlenen ekonomi politikası savurganlığın ne denli boyutlara ulaştığını göstermektedir. Fakat en önemlisi bu savurganlığın birçok kesimde, alınacak önlemlerle dahi hemen durdurulmak olanağının bulunmamasıdır. Örneğin Demiryolu politikamızı düzelt-

mek için geçecek zamanda, yakıt savurganlığı devam edecek, verimli topraklarda yükselen fabrikalar geleceğin tarım ürünlerini, kirlenen denizler geleceğin ürünlerini şimdiden savurmak durumundadır.

Türkiyenin planında ana ilke hiç kuşkusuz kalkınmanın gerçekleştirilmesidir. Bu bakımdan iktisadi kalkınmayı kesinlikle iktisadi büyümeden ayırmak gerekir. Zira iktisadi kalkınma kavramında gelir dağılımının düzeltilmesi büyük bir yer tutmaktadır. Oysa iktisaden büyüyen bir ekonomide özellikle hızlı bir enflasyonda var ise gelir dağılımının daha da bozulması mümkündür.

Kalkınma planında ana amaç Toplum Refahının Artırılması olmalıdır. Bu da ancak bir taraftan gelir dağılımının düzeltilmesi diğer taraftan toplumun kullandığı gerçek ve genel gereksinmeler diyebileceğimiz malların üretiminin artırılmasıdır. Bütün bunlar ekonomide yapısal bir değişimi gerektirir. Daha açık bir deyişle ekonomide sadece tüketim kalıbının değil aynı zamanda üretim kalıbında değişmesi gereklidir.

Yapısal bir değişmeyi içerecek gerçek bir kalkınma planında çeşitli araçlar kullanılacaktır. Bunlar para politikası, maliye politikası, fiyat politikası, sosyal politika, dış ekonomik ilişkiler politikalarıdır. Bu politikaların amaç olmadığı esas amacın gerçekleştirilmesinde kullanılan araçlar olduğunu da unutmamak gerekir.

Enflasyonda Sevk Ve İdare

Sümer ZEYBEKOĞLU

Demirer Holding Genel Koordinatörü

Talebin arzdan daha süratle yükselmesi veya bu denge aynı kalsa dahi maliyet faktörleri fiyatlarındaki yükselmeler veya buna bağlı nedenlerle ortaya çıkan genel fiyat yükselmelerine biz enflasyon tanımını yapmaktayız.

Gerek memleketimizde ve gerekse diğer ülkelerde genellikle fiatların daima yükselen bir seyir göstermesi bu arızı ve tedbirler alınarak giderilebilinmesi mümkün gibi görünen hususlar biraz evvel belirttiğim, giderek artan fiatlar göz önünde tutulursa, bu fiat yükselmelerini bir vakıa olarak kabul etmek ve buna göre tedbirler almak gereği ortaya çıkmaktadır. Enflasyonda sevk ve idare yöntemlerine geçmeden önce enflasyon türlerini şöylece belirliyebiliriz :

- 1 — TALEP ENFLASYONU : Ekonomide reel talep artışlarının şu veya bu nedenle reel mal ve hizmet arz artışından daha yüksek seyretmesi neticesinde meydana gelen fiat artışlarıdır.

2 — MALİYET ENFLASYONU : Maliyet unsurunu teşkil eden kalemlerin fiyatlarında meydana gelen yükselmelerin genel fiyat seviyelerinde meydana getirdiği yükselmelerdir.

Her ne tarzda olursa olsun fiatlarda meydana gelen bu yükselmeler tedbirsiz, kontrolsuz ve disiplinsiz bir tarzda kendi haline bırakılmamalı, hiç kimse «Gemisini kurtaran kaptandır» deyip spekülâtif davranışlarla yüksek kârlar peşinde koşmamalıdır. Muhakkak ki öncelikle gelişmekte olan ülkelerin önde gelen problemlerinden birisi olan enflasyonun fiyatları belli bir noktadan daha yukarıda seyretnesine, gelir dağılımının adil olması nedeni ile talebin daha yaygın zemine kaydırılmasına ve buna benzer tedbirlerin alınmasına muhakkak ki büyük ihtiyaç vardır.

Ancak ben Sanayi Ünitelerinin birisinden gelmiş bir arkadaşınız olarak burada bugün yalnızca bir enflasyon ortamında, firma bazında sevk ve idareden bahsetmekle yetineceğim.

Firma bazında tedbir almak gereğini duyduğumuz enflasyon acaba firmada ne gibi etkiler yapar? Öncelikle bilinmelidir ki enflasyon ortamında bir firmanın kayıtlarda belirlenen kârı fiyatların normal düzeyde olduğu devrelerdeki kârları ile mukayese edilmemelidir. Çünkü bu kâr içerisinde gerçek faaliyet kârı ve hakiki firma iştiğal faaliyeti ile ilgisi olmayan fiktif kârlarda vardır ki bu kâr enflasyonist ortam dışında pek sağlanamaz. Bu fiktif kâr enflasyonu şiddetli veya normal uzun veya kısa süreli olmasına göre değişir. Ayrıca aynı hakiki kârı yapmış firmalar sene sonunda değişik usullerle stok değerlemelerine gittikleri takdirde değişik blânço kârları ortaya çıkar ve bu takdirde bazı firmalar daha fazla vergi ödemekle yükümlü kılınabilir. Enflasyon firma aktiflerinin erozyona uğramalarına (hele fiyatların gereği gibi değerlemeyen firmalarda) sebep olabilir. Çalışma sermayesinin giderek azalması nedeniyle üretim yavaşlar, bu da zaten yükselen maliyetlerin daha da yükselmesine neden olabilir. Yatırımcı kuruluşlar bu dönemde geri dönüş süreleri çok kısa yatırımlara geçmiyecek olurlarsa tüm maliyet hesapları tahminlerinin çok üzerinde seyretnmek mecburiyeti ortaya çıkar. Özellikle talep enflasyonunda fiyatları düşürmek.

Enflasyon döneminde ne tarz bir düzen içerisinde hareket etmelidir?

A) Organizasyon Yönünden

- 1 — Organizasyonda bu ortamda bütün kademelere niçin, ne şekilde, hangi tedbirlerin neye karşı alındığını organizasyondaki tüm kademelere anlatarak tedbirlerde müessiriyet artırılmalıdır.
- 2 — Bünye içerisinde iyi ve etkin bir kontrol düzeni kurulmalıdır.
- 3 — Bünyenin her türlü konuda daha dikkatli adım atmasını temin amacıyla firma dışı gelişmelerden, mevzuat değişikliklerinden, politik değişikliklerden, sendikaların tutumlarından zamanında haberdar kılınmasını ve buna göre karar verilmesine yardımcı olacak kadronun teşkil edilmesi.
- 4 — Bünyede klasik vergi muhasebesi yanında bilânço ve gelir tablolarının kaydı düzen dışında gerçek durum yansıtıcı değerlemeler yaparak sevk ve idareye gerçek durumu gösteren bir düzen kurulmalıdır.
- 5 — Firmada muhakkak bir plânlama servisi kurarak sene başı bütçe ve plânlarının yapılmasını sağlamak ayrıca kısa devrelerde bu bütçe ve planları günün koşullarına göre yeniden revize ettirmek gereklidir.
- 6 — İstihsal planlama departmanı.

ALINACAK TEDBİRLER

- 1 — Her işletmenin günlük yaşamı ve fırsatları değerlendirme için kasa ve bankasında tuttuğu bir nakti vardır. Enflasyon dönemlerinde para harekâtını elinde tutan kimse asgari nakitle dönme mecburiyetinde olmasına rağmen genellikle firma sahiplerinin her an kullanılmasına hazır paralarının bulunmasını isteme eğilimleri ile de mücadele edebilmelidir.
- 2 — Müşteri hesaplarında alacak devir süratlerinin mümkün olduğu kadar fazla olmasına gayret göstermeli tahsilatların mümkün olduğu süratte yapılmasını sağlanmalıdır.

- 3 — Hammadde, mamül ve yarı mamül stokları teker teker ve azami dikkatle takib edilebilmeli, bir taraftan giderek artan işletme sermayesi ihtiyacı atıl stoklarla daha da arttırılmamalı, diğer taraftan yok satmayı önleyici tedbirler zınnından sık sık envanter plânları yaparak yerine ve lüzumlu seviyelerde takviyelere gitmelidir.
- 4 — Firmanın sabit kıymetlerini senede en az bir defa yeniden değerlendirilmesine gitmek sureti ile olması gereken hakiki amortismanları görmek gerçek maliyet hesaplarının tekrar yapılmasını sağladığı gibi ikame kararlarının verilmesine yardımcı olur ve yenileme kararlarının daha çabuk verilmesini sağlar.
- 5 — Firmaların bilânçolarının pasif hanesinde görünen satın alma ve sair nedenlerle borçlanma yekünü mümkün olduğu nisbetle arttırılmalı, vadeli alımlar, faizleri enflasyon nispetini geçmediği nispette de vadeli alımlara girişilmelidir. Açık borçlanma limitlerinin yükselmesini teminen ödeme prosedürlerinin daha kademeli yetkilerle uzatılmasına gayret gösterilmelidir.
- 6 — Borç senedi ikrazı (tanzimi) nakit bütçelerini çok iyi plânlamak ve takip etmek kaydı ile borç senedi tanzim miktarında artış sağlayarak firmanın işletme sermayesi için bir nevi kısa vadeli fon kaynağı yaratma imkânını kullanmak gerekmektedir.
- 7 — Banka Kredileri

Enflasyon döneminde hükümetler enflasyonu arttırıcı niteliği nedeni ile banka kaynaklarının genişlemesini ve dolayısıyla kredi imkânlarının daraltılmasını temin edici önlemler getirmek durumunda kalırlarsa da bir firma için banka kredileri işletme sermayesini takviye ve kredili satışların sağlayacağı piyasa rekabet üstünlüğünü temin açısından en cazip kaynak olagelmıştır. Ne varki bütün firmaların aynı paralelde hareket etmeleri zaten kısıtlanmış olan banka fonlarının süratle azalmasını ve taleplerin hatta kredi imkânlarını aşmalarına sebep olmaktadır, bu halde dolaylı

veya dolaysız yollarla kredi faizlerin yükselmesine, bloke mevduat taleplerinin artmasına, zaman zaman bankaların kredi vaatlerini yerine getirememelerine sebep olmaktadır. Bu hallerde firma sevk ve idarecilerine düşen görev bir çok bankalarla çalışarak lüzumsuz mevduat ve risklere katlanmak yerine belirli büyük bankalarla daha sıkı temas ve çalışma olanağı aramaya yönelmeleridir. Ayrıca bilinçli kredi politikası ile bu bankalardan enflasyon dönemlerinde daha fazla kredi alma olanağını sağlamak mümkün olacaktır.

8 — Kâr dağıtımı : Mümkün olduğu ölçüde bu dönemde kâr dağıtımından kaçınılmalı ve eğer mecbur kalınırsa kâr dağıtımının nakit yerine borç senedi tanzim ederek yapılmasını temin etmelidir.

9 — Firmanın yapmak zorunda kaldığı ithalatlarda mümkün olduğu kadar kredili ithalata, kabul kredisi veya düşük marjla akreditifin açtırılması gibi, gayret gösterilmelidir.

10 — Satışlar

Enflasyonda, özellikle talej enflasyonunda, satış ünitelerinin iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Müşterilerden avans talepleri yapılmalı, kredili satış standartları yükseltilmeli, artan reel ve fiktif satışa rağmen alacak bakiyelerinin aynı süratle büyümesi önlenmeli, tahsilat ve müşteri hesapları çok sıkı şekilde takip edilmeli, firmanın enflasyon etkisi altındaki değerleri yeniden revalüe edilmeli, hammadde ve malzeme stok değerlendirmeleri en uygun tarzda yapıp maliyetlere intikal ettirilmeli yeniden elde etmek faktörü de dikkate alınarak satış fiyatları buna göre tespit edilmelidir. İhale tipi satışlarda maliyet artışları şartını içeren teklifler hazırlamalı, fiyat artışlarından en fazla etkilenmesi muhtemel kalemler seviyesinde avans talep edilmelidir. Kurulacak bir organizasyon ile imalattan müşteriye gidiş sürelerini kısaltıcı tedbirlere yönelmelidir.

Kötü alacaklar derhal gerekli prosedürlere tabi tutulmalı ve tahsili gayrimümkün alacaklar netice hesaplarına intikal ettirilmelidir.

SATINALMA maliyet enflasyonu ve talep enflasyonunda satın alma önemlidir.

Firmaca satın alınacak mal ve hizmetler için mümkünse fiş fişten uzun bağlantılara girilmelidir. Enflasyon ortamında para değeri devamlı oynamalar göstereceği ve devalüasyon söylentileri spekülâtorleri stok tutmaya sevkedeceğinden satın alma faaliyetinin ve programların imalat ile çok sıkı işbirliği içerisinde gerçekleştirilmesi ikame mallarını ciddi etüd edilmesini gerektirmektedir.

Yukarıda belirttiğim gibi enflasyon nispeti ile vade farkları karşılaştırılmasında eğer vade farkları daha düşük kalıyor ise vadeli alımlara gitmekte yarar mütalaa etmelidir.

Dış Finansman Kaynağı Olarak «Turizm ve Dış Seyahat» Uzun Süreli Görülmektedir

Tevfik CAN

I. Genel Görünüm :

1973 yılının sonlarında, ham petrol fiyatlarına yapılan ve sürekli biçimde artan zamlar, buna dayalı olarak, ithal mallarında görülen yükselmeler, ham petrolü bulunmayan gelişme yolundaki ülkelerin dış ticaret ilişkilerindeki dengeyi sarsmış; ödemeler dengesi, büyük açıklar vermeye başlamıştır.

Ham petrol talebinin ancak % 20-25 oranındaki bölümünü karşılayabilen ülkemiz de, bu sorunlar dışında kalamamış; 1976 yılına kadar birikmiş döviz rezervleriyle dış harcamalarını karşılayabilen ülkemiz, 1977 yılında ciddi ve ağır döviz darboğazlarıyla karşılaşmıştır.

Gereksiz döviz harcamalarını ortadan kaldırmayı amaçlayan ülkemiz, bu konuda, ekonominin öngördüğü ithalatı ve diğer döviz harcamalarını karşılayabilmek amacıyla, a) İhracat gelirlerini arttırmak, b) İşçi gelirlerini yükseltmek, c) Diğer görünmeyenler gelirlerini daha olumlu biçime dönüştürmek, d) Turizm ve Dış Seyahat har-

camalarını kısararak gelirleri arttırıcı çaba göstermek yolunda, önlemler almış bulunmaktadır.

Diğer konulara ilerde değinebilme umuduyla, bu yazımızda Turizm ve Dış Seyahat konusunu ele almak istemekteyiz.

II. «Turizm ve Dış Seyahat»te Genel Gelişmeler :

Üçüncü Beş Yıllık Plân Dönemindeki «Turizm ve Dış Seyahat»teki sayısal gelişmeler, önceleri, umut verici nitelikte oluşmuşsa da, dönem sonlarında gelişmeler, tersine oluşmuş; gelir kaynağı olma niteliğini yitirerek harcamalara dönüşmüştür. 1975-1977 yıllarındaki genel gelişme şöyledir :

Turizm ve Dış Seyahat

	Gelirler (000 \$)	Giderler (000 \$)	Fark (000 \$)
1975	200.861	154.954	+ 45.907
1976	180.456	207.893	— 27.437
1977	204.877	268.528	— 63.651

a) Turizm ve Dış Seyahat Gelirleri :

Üçüncü Beş Yıllık Plan Dönemi'ndeki Turizm ve Dış Seyahat gelirleri, ayrıntılı biçimde aşağıda verilmektedir.

Turizm ve Dış Seyahat Gelirleri

	(000 Dolar)		
	1975	1976	1977
1. Seyahat İadeleri	774	843	2.199
2. İş Gezileri	4.909	2.072	3.658
3. Turistik Geziler	192.228	174.597	195.179
4. Sağlık Gezileri	68	56	1.305
5. Dinsel Geziler	1.107	2.457	446
6. Resmî Geziler	86	23	436
7. Resmî Öğrenciler	620	21	16
8. Özel Öğrenciler	109	11	75
9. Diğer Geziler	960	376	843
Toplam	200.861	180.456	204.877

Toplam Turizm ve Dış Seyahat gelirleri, beş yılda, 171,5 milyon dolardan 204,9 milyon dolara yükselmiştir ki, artış oranı, % 19,5 tir.

Toplam Turizm ve Dış Seyahat gelirleri içerisinde salt turistik gelirlerin oranı, % 92-97 arasında değişmektedir. Salt turistik geziler gelirlerinin beş yıldaki artış oranı ise % 17,5 tir.

b) Turizm ve Dış Seyahat Giderleri :

1975 - 1977 yılları arasındaki Turizm ve Dış Seyahat giderleri ayrıntılı olarak aşağıda verilmektedir :

Turizm ve Dış Seyahat Giderleri

(000 Dolar)

	1975	1976	1977
1. Seyahat İadeleri	380	684	271
2. İş Gezileri	18.611	19.682	30.294
3. Turistik Geziler	97.349	138.386	191.211
4. Sağlık Gezileri	1.646	1.398	6.200
5. Dinsel Geziler	18.073	24.926	15.201
6. Resmî Geziler	5.637	6.654	6.352
7. Resmî Öğrenciler	3.088	3.321	3.547
8. Özel Öğrenciler	8.981	10.247	12.423
9. Diğer Geziler	1.189	2.092	3.029
Toplam	154.954	207.893	268.523

Toplam Turizm ve Dış Seyahat giderleri, 93,0 milyon dolardan 268,5 milyon dolara yükselmiştir ki, beş yıl içerisindeki artış oranı % 188,7 dir. Salt turistik geziler giderleri, toplam içerisinde, % 61 - 71 arasında yer almaktadır. Üçüncü Plan Dönemi'nde salt turistik giderlerin artış oranı % 193,0 tür.

c) Gelen ve Giden Turistlerin Sayısı :

Üçüncü Plan Dönemi'nde yurda gelen turist sayısı 1.341.527 den 1.700.000 e, giden turist sayısı da 1.004.821 den 1.500.000 e yüksel-

miştir. Bu gelişmelere göre gelen turist sayısındaki artış oranı % 26,7, giden turist sayısındaki artış oranı da % 49,3 tür.

Turizm ve Dış Seyahat gelir ve giderlerindeki artış oranlarıyla gelen ve giden turist sayısındaki artış oranları, belirli uyumluluk göstermemektedir.

Gerçekten, sayılar ve değerler de, bunu belirlemektedir.

Yurda gelen ve giden turistler ile toplam Turizm ve Dış Seyahat gelir ve giderlerinin birim başına düşen değerleri aşağıda verilmektedir :

	Yurda Gelen Turistik Sayısı (Kişi Olarak)	Yurttan Çıkan Turistik Sayısı (Kişi Olarak)	Gelen Başına Harcama (Dolar)	Giden Başına Harcama (Dolar)
1975	1.540.904	1.397.425	130,3	110,8
1976	1.675.846	1.412.391	107,7	147,2
1977 1/	1.700.000	1.500.000	120,5	179,0

1/ Tahmindir.

Görüldüğü üzere, gelen turistlerin ülkemizde kişi başına düşen harcamaları, 1974 yılında 174,4 dolara yükseldiği halde, genellikle, 120-130 dolar çevresinde oluşmuştur. Buna karşılık kişi başına harcamaları, beş yıl içerisinde 92,6 dolardan 179,0 dolara kadar yükselmiştir.

III. Değerlendirme ve Sonuç :

Birinci ve İkinci Planlar'da olduğu gibi Üçüncü Plan'da da büyük umutlar bağlanan Turizm ve Dış Seyahat, bekleneni vermemiş; özellikle, bir ara gelir kaynağı niteliğinde kavuşmasına karşılık, son iki yılda olumsuz sonuçlarla bağlanmıştır.

Bu tür sonuçlanmanın başlıca nedenleri şunlardır :

a) Gelen turist sayısı, tüm çabalara karşın giden turistlerin altında kalmıştır. Bir başka deyimle, 1973 - 1977 döneminde gelen turist sayısı 358.473 arttığı halde, giden turist sayısı 495.179 artış göstermiştir.

b) Gelen turistlerin kişi başına ülkemizde yaptığı harcama, bilinen nedenlerle, düşük düzeyde kalmış; tersine, giden turistlerin kişi başına harcamaları, yaklaşık iki kez artış göstermiştir.

Bu görünüm içerisinde, özellikle, Dördüncü Beş Yıllık Plan Dönemi'nin dış finansmanında Turizm ve Dış Seyahat gelirlerinin önemli bir kaynak olması, oldukça zor bulunmaktadır. Dışarı çıkışların belirli bir düzeye indirilmesi, sorununun çözümünde ancak sınırlı bir yoldur. Buna karşılık, ülkemizin sahip olduğu güneş, kum ve deniz gibi olanaklar yanında, konaklama, organizasyon ve sosyal ortam gibi sorunların da çözülmesi gerekli bulunmaktadır. Bu arada, bazı ülkelerin uygulamasına geçtikleri «Turizm Sigortası»da işlerliğe kavuşturulabildiği takdirde, yeni olanaklar ortaya çıkacaktır.

Tüm bu sorunların çözüme kavuşturulabilmesi, kanımızca, uzun süreli olup yeni Plan dönemi için büyük umutlar beklemek, fazla iyimserlik olacaktır.

İktisat, İstihdam ve Matematik (*)

Prof. Dr. Pascal SALIN

IX. Paris Üniversitesi, Dauphine

İktisatta matematik kullanımı, iktisatçılar arasında ve hattâ iktisatçılarla iktisatçı olmayanlar arasında bitmez tükenmez bir tartışma konusudur. Aslında, ister matematik, ister vezin ya da nesir kullanılsın, fransızca, ingilizce ya da türkçe yazılsın, pek de önemli değildir. Önemli olan, sorunları doğru koyabilmek ve iyi sorular sorabilmektir. Bir kez sorun doğru konulmuşsa yanıtı basit bir mantık işidir ve matematik, bu açıdan, çözümü hızlandıran ve kolaylaştıran, sağlam bir uslama getiren yararlı bir araçtır (1).

Bunun güzel bir örneğini geçenlerde yayınlanan Fransız Devlet Planlama Örgütü'nün bir raporu oluşturmaktadır. Bu rapora göre sosyal sigorta primlerinin azaltılması, istihdamı artıracak, enflasyonu azaltacak ve ticaret dengesini iyileştirecektir. Dünyadaki tüm

(*) Le Monde, 14 Şubat 1978, s. 18.

(1) Ünlü iktisatçı K. Boulding'e göre, iktisatta matematik, harika bir hizmetçi, ama felâket bir patrondur (Ç. N.)

hükümetler bu üç hedefi gerçekleştirecek sihirli formülün peşinde olduklarına göre hemen bu rapordan bir tane edinip uygulamaya geçmeleri gerekir. Raporun «bilimsel» bir güvencesi de vardır. Çünkü raporun yazarları «matematik bir model temeli» üstünde simülasyon çalışmaları yaptıklarını belirtmektedirler(!)

Kendi payımıza, bu modelin denklemler sistemini ve ilişkilerini bilmiyorsak da, hiç tereddütsüz temellerinin tartışma götürür olduğunu söyleyebiliriz. Bu model, aslında, sık sık ileri sürülen şu düşünceden kaynaklanmaktadır: İşsizliği azaltmak için çok sayıda emek gücü kullanan işletmeleri kollamak ve teşvik etmek «yetişir». Nasıl kollanabilir, yardım edilir bu işletmelere? İşgücünün maliyetini düşürerek, örneğin sosyal sigorta primlerini azaltarak. Oysa, sermaye fiyatına göre işgücü fiyatının maliyetini azaltmak, tamamen yüzeysel ve yapay bir şeydir. Kamu kesiminin «fiyat oyunları»nın bir başka örneği daha olmaktan öte hiç bir anlamı olamayacağı gibi, sonuçta da ekonominin etkinliğini azaltmaktan başka bir işlevi olmayacaktır.

İki Varsayım

Gerçekten, işgücünün efektif maliyeti, sosyal sigorta primlerini fiilen yatırmayı kim üstlenirse üstlensin, sosyal sigorta primleri ile ücretlerin toplamından oluşur. Bu öylesine açık ve doğrudur ki, örneğin emekçilerin bu toplamın tamamını yükledikleri bir sistem pekâlâ düşünülebilir. Gerek toplum, gerekse işletme için işgücünün maliyetinde bir değişiklik olmayacaktır. Fakat buna karşılık, bu sistem sonucu, sosyal sigorta primleri işgücünün kullanımına doğrudan bağlı olmaksızın kısmen bile olsa kamu bütçesinden karşılanırsa, bunun anlamı emek yoğun üretim tekniği kullanılmasının teşvik edilmesi demektir ki, artık sermaye ve emeğin göreceli kıtlığının ve teknolojinin işlevleri sona ermektedir.

Bunun sonucu ne olacaktır? Hiç kuşkusuz, üretim sisteminin etkinliğinin önemli ölçüde düşmesi gibi günümüz konjonktüründe dramatik bir durum ortaya çıkacaktır ki, ne Fransız ekonomisi, ne de başka bir ekonomi buna katlanamaz. Öyleyse iki varsayım ileri sürülebilir; emekçiler, ya satın alma güçlerinin azalmasına yahut artmasının yavaşlamasına razı olacaklardır, ya da buna yanaşmayacaklar, ama bunun karşılığında da işsizliğe katlanmak zorunda kala-

caklardır. Böylece, ekonomik sistemin bütünü üzerindeki etkilerini yeterince gözönünde tutmadığı için, işsizliği azaltmak amacıyla ileri sürülen bir öneri, tam tersi bir sonuç verecektir.

Aynı biçimde, böyle bir önerinin ticaret dengesi üzerindeki etkilerin neler olduğu üzerinde düşünmek gerekmektedir. Çünkü bir kez daha tekrarlamakta yarar vardır ki, tüm iktisadî değişkenler birbirlerine bağlıdır. Ticaret dengesini, salt bazı ihracat maddelerini, örneğin emek endüstrileri mallarını teşvik ederek iyileştirmek olanağı yoktur. Ticaret dengesi, para ve sermaye hareketleri dengesinin tam karşılığıdır ve bunlar tarafından belirlenir. Sosyal sigorta primlerinin vergilendirilmesi, emek endüstrileri lehine ve diğer endüstriler aleyhine bir durum yaratarak içsel ekonomik etkinliğin bozulmasına ve uluslararası düzeyde de daha kötü bir ihtisaslaşmaya yol açarak ödemeler dengesinin yapısında hiç bir olumlu etkisi olmayacaktır. Aynı radikal kuşkuyu, söz konusu önerinin bir başka sonucu konusunda da göstermek gerekir. Rapora göre, sosyal sigorta primleri eğer katma değer temeli üzerine oturtulursa, bunun sonucu olarak enflasyon oranında önemli ölçüde bir azalma olacaktır. Oysa enflasyon, nominal satınalma güçlerinde, toplam arza göre ortaya çıkan bir fazladan kaynaklanmaktadır. Bir yük transferinin satın alma güçlerinde ortaya çıkan bu nominal artışı azaltıcı bir sonucu olacağıını düşünmek için bir görünür neden yoktur.

Amprizm Tehlikesi

Ekonomik sistem bir bütündür. İşsizlik sorunu, hiç bir zaman şurada burada kullanılabilir kadrolar yaratarak ya da hangi yöntemle olursa olsun bazı istihdam olanakları yaratarak çözümlenemez. İşsizlik sorununun çözümlenebilmesi için her şeyden önce bir «işsizlik teorisi»nin bulunması gerekir. Bu teörinin matematik bir model biçiminde olup olmamasının hiç bir önemi yoktur. Enflasyon sorununun çözümlenebilmesi ancak «enflasyon teorisi»ne sahip olmakla olasıdır. Dış denge sorununun çözümlenebilmesi de, ancak bir «ödemeler dengesi teorisi» ile olasıdır. Genellikle, teorisyen bulutlarda dolaşan birisi, pratisyen ise gerçekleri tek bilen diye tanıtılır. Oysa unutulmaktadır ki, gerçekte, teoriden daha somut hiç bir şey yoktur. Kuşkusuz bu, eğer teori olgulara dayanıyorsa, olaylarla test ediliyorsa koşuluyla böyledir; yoksa bu koşula uymayan teori, bir

salon oyunundan başka bir şey değildir. Üstelik diğerlerinden daha az eğlenceli, ama yanlış kararlara götüreceği için çok daha tehlikeli bir salon oyunu. İktisat teorisi ile salt formel yönüyle bir ilişkisi olan, ama bilimsel yöntemin kurallarıyla bir ilişkisi olmayan «kötü» teori, bir olasılık oyunundan, tsadüfen başka bir şey olmayan salt amprizm varmaktadır. Her düzeyde alınacak iktisadî kararlarda bu iki tutaktan sakınmak gerekir: «Kaba» amprizm ve göz kamaştırıcı bir matematik aygıt arkasına ya da özenle ve başarıyla seçilmiş sözcüklerin kalınlığı arkasına saklanan «kripto» amprizm (1).

(Çeviren : Kaya ARDIÇ)

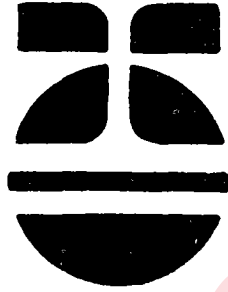
İ. Ü. İkt. Fak. Asistanı

(1) Prof. J. Robinson «Economic Philosophy» adlı kitabında, iktisatçıların eskiden ideolojiler arkasına gizlenirken, şimdilerde matematiğin çalıları arkasına gizlendiklerini yazmaktadır (Ç. N.).

OTOMARSAN'ın bu servis ağını öneren
OTOMARSAN MERCEDES-BENZ Otobusleriyle
dilediğiniz yere güvenle gidebilirsiniz.

"Yurt dışına taşın kuruluş"

pepa

petrol pazarlama a.ş.

FUEL-OIL

- güçlü kadro
- düzenli ikmâl
- faizsiz taksit
- peryodik bakım
- bedelsiz sigorta

Yüksel Cad. No. 8 kat 4 Kızılay-Ank.

170544 — 251879

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

enerji mi? haberleşme mi?
İHTİYACINIZ KABLO İSE

AKLINIZ ARKADA KALMAMALI..!

**YENİ TEKNOLOJİYİ BULUP SİZİN MAMÜLLERİNİZ İÇİN
UYGULARKEN DAİMA.**

AKLINIZIN ARKADA KALMAMASINI DÜŞÜNÜRÜZ

**TÜRK STANDARDLARI ENSTİTUSU DE SİZE GÜVEN VERMEK İÇİN
BİZİMLE BERABERDİR. MAMÜLLERİMİZDEKİ TSE GARANTİSİ İLE**

- ENERJİ KABLOLARI (20 KV. a kadar)
 - TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI
 - 1800 çiftte kadar çok perli askı telli veya ekranlı yeraltı tipi
 - Jonsiyon kablolu
 - Tamdolu kablo
 - Camper telli
 - Askı telli, askı telsiz dış tesisat kablolu
 - TESİSAT KABLOLARI
 - PLASTİK İZOLASYONLU HER NEVİ ÖZEL KABLOLAR
 - Gemi tipi kablolar
 - Televizyon anten kabloları
 - İstek üzerine her tip özel kablo
- VE
- EMAYE BOBİN TELLERİ (0.05 ile 1.00 mm arası yuvarlak ve dikdörtgen İLE

KAVEL Kablo ve Elektrik Malzemesi A.Ş.
Telefon: 45 35 05 - 45 34 94

EN İYİ HİZMET İÇİN BİZİ ARAYINIZ.

Borusan, çelik ağları ile endüstrimize hayat verir...

... yaşamı sürdüren kan
damarları gibi...
Yurdun dört bucağında
Borusan'la başlar üretim...
... ve Borusan boruları,
profil boruları, yassı çelik
ürünleriyle en sağlıklı ve
yüksek standarda ulaşır...
Kimya, petrokimya, kâğıt,
meşrubat, ilaç, gıda, süt, ev
aletleri, bisiklet, ambalaj,
tekstil ve otomotiv
endüstrisinde..... inşaat
sektöründe makine üretiminde....
mobilya ve dekorasyonda BORUSAN,
çağdaş kalitenin, güvencenin,
estetiğin vazgeçilmez unsurudur.

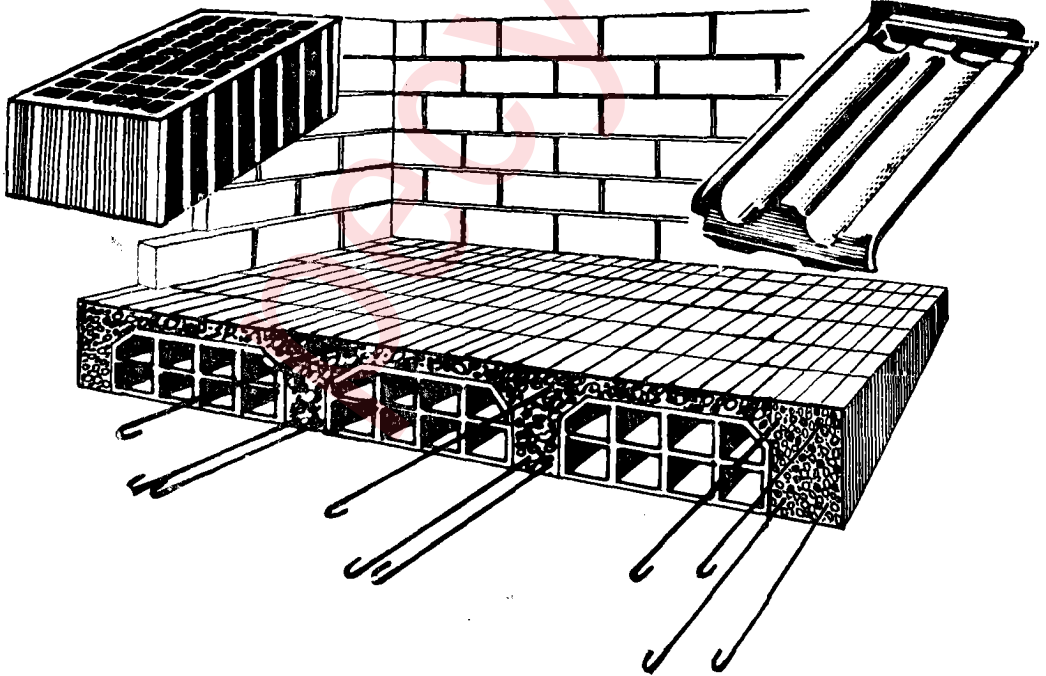
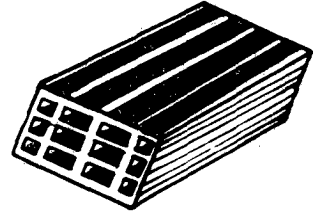
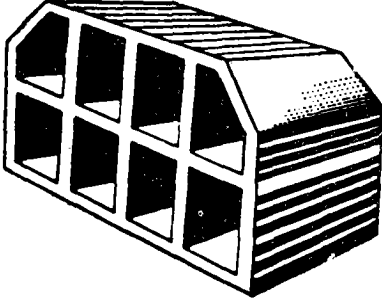
Sanayi borularını,
paslanmaz çelik boruyu,
metal kaplamalı çelik
bantları Türkiye'de ilk kez
gerçekleştiren Borusan,
teknolojik alandaki
öncülüğüyle ve giderek
devleşen satış grafiğiyle,
ulusal ekonomiye de
katkıda bulunan büyük
kuruluşur.

BORUSAN

TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.36 13 42- 36 48 98

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul

tel : 43 20 55

Harbiyedeki YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ'nde bulunan standımızın görülmesini rica ederiz.

DIŞ CEPHE KAPLAMA BOYALARINDA DA **ÇBS** GÜÇLÜDÜR

ÇBS Akrolit... İşte ÇBS'nin yapıların daha dayanıklı olmasını sağlamak, onları kışın karından, baharın yağmurundan, yazın sıcağından ve sonbaharın rüzgarından korunmak için üstün güçlerle donattığı ve görevlendirdiği boya... Eğer bir yapı ÇBS Akrolit'le donanmış ve güçlenmişse artık o yıllarca en güzel, en sağlam niteliğini gururla taşıyacaktır... Evini ÇBS Akrolit'le takviye eden herkes

yıllarca hep aynı sözü söyleyecektir evine her bakışta, "ÇBS Akrolit" diyecektir "tam aradığım boya"

her cins boyada **ÇBS**
güçlüdür

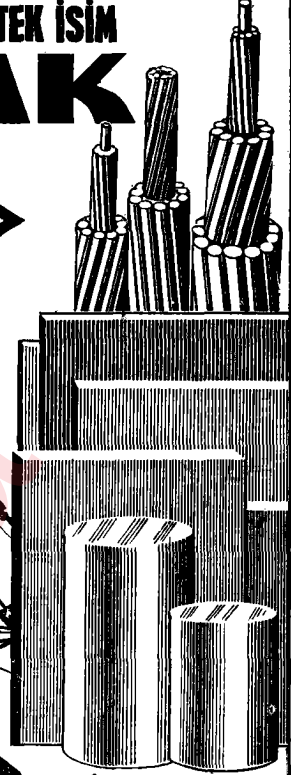
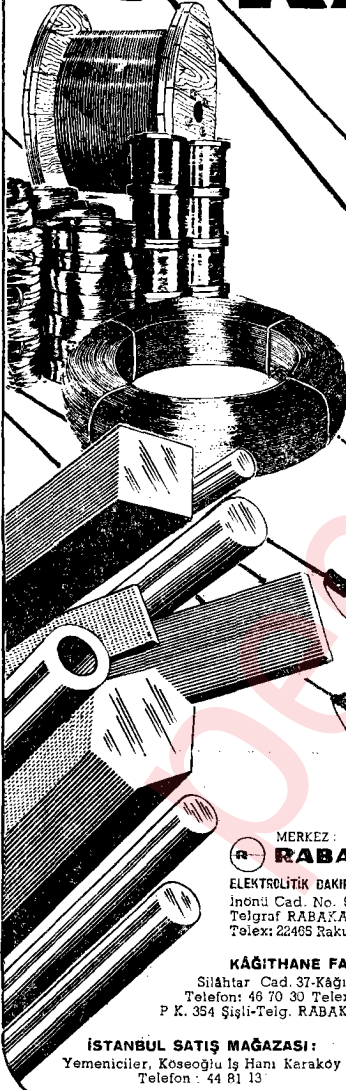

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy, Kardeşim Sok.
No. 44/3 İstanbul
Telefon : 43 49 53

ELEKTROLİTİK BAKIR ve ALÜMİNYUM MAMÜLLERİ İMALİNDE TEK İSİM **RABAK**

MAMÜLLERİMİZ:

- Elektrolitik bakırdan mamül:
 - Tel, çubuk, lâma ve borular
 - Princ; tel, çubuk ve borular
 - Yataklık bronz çubuklar (İçerisi dolu ve boş)
- Alüminyumdan; le, ha, disk, tel
- Alüminyum ve Çelik özü alüminyum enerji nakil iletkenleri.
- Galvanizli Çelik tel ve yayık çelik tel
- Ailin-Gümüş
- Kültçe alüminyum alaşımlar (her nev'i)
- Granüle alüminyum
- Enerji nakil hatlarında kullanılan alüminyum iletken ek parçaları
- Göztaşı (bakır sülfat)
- Alüminyum Plâta
- Alüminyum Kütük (Bitel)

MERKEZ:

RABAK

ELEKTROLİTİK BAKIR ve MAMÜLLERİ A.Ş.

İnönü Cad. No. 90/5-6 Taksim-İSTANBUL

Telgraf RABAKAŞ-İST. P.K. 447 Beyoğlu

Telex: 22405 Raku-Tr İst. Tel: 45 68 35 Santral; 4 hat

KÂĞITHANE FABRİKASI:

Silâhtar Cad. 37-Kâğıthane-İstanbul

Telefon: 46 70 30 Telex: 22287 bafa tr,

P. K. 354 Şişli-Telg. RABAK Kâğıthane-İstanbul

İZMİT FABRİKASI:

Köseköy-İzmit Telefon: 1408-4260-2

Telex: 33125 alka tr. P. K. 108 İzmit

Telg: RABAKAL-İZMİT

İSTANBUL SATIŞ MAĞAZASI:

Yemeniciler, Köseoglu İş Hanı Karaköy
Telefon: 44 81 13

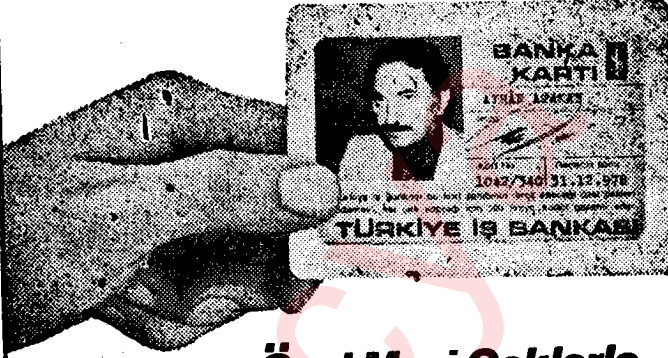
ANKARA SATIŞ MAĞAZASI:

Çankırı Cad. 58 A Tel: 11 10 70
Telex: 42126 tepa tr.
Telg: RABAK-ANKARA

İZMİR SATIŞ MAĞAZASI:

Anafartalar Caddesi No. 143
Tel: 134 220 - İZMİR

**yalnız bu kart
her zaman
her yerde geçer**

**ayrıca Özel Mavi Çeklerle
dilediğiniz İş Bankası Şubesinden
50.000 liraya kadar
provizyonsuz para çekebilirsiniz...**

**mavi çek üzerinde imzanız paradır...
her zaman her yerde geçer**

Ortadoğu Halıfleks'le kaplanıyor ...tam iki senedir.

Bütün dünyanın ürünlerini satmak için uğraş verdiği
"ortadoğu ülkeleri"ne tam iki senedir Halıfleks ihraç ediyoruz;
İki senedir, konfor götürüyor... döviz getiriyoruz;
Halıfleks kalitesini kanıtlıyarak.

Bir başka deyişle; ortadoğu ülkeleri de Halıfleks konforunu yaşıyor,
iki senedir...

İşte,
Halıfleks'in uluslararası üne kavuşmuş
ürünlerinden bir demet...
Standart, Velur, Astragan... desenli, düz...
Rulolar, parça halılar...

halıfleks
uluslararası konfor

İnşaatta güvenilir isim: Kutlutaş.

KUTLUTAŞ NELER YAPAR?..

- Makine ve teçhizat imalatı, mekanik montaj, elektrik enstrümantasyon, izolasyon, çelik konstrüksiyon ve inşaat işleri dahil komple anahtar teslimi sınav tesisler:

- Çimento Fabrikası
- Şeker Fabrikası
- Kağıt Fabrikası
- Tekstil Fabrikası
- Seramik Fabrikası

- Sun'i Gübre Fabrikası
- Halı Fabrikası
- Enerji Santrali
- Cevher İşleme Tesisleri
- Asit Fabrikaları
- Malt Fabrikası
- Petrol ve Petro - Kimya Tesisleri
- Tank Çiftliği, Petrol Boru Hattı ve Tesisleri

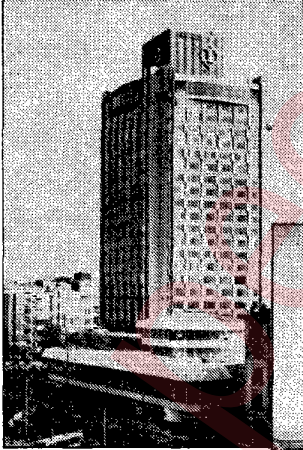
● Özel İnşaat Tekniği Gerektiren Yapılar:

- Betonarme, hiperbolik - paraboloid Soğutma Kuleleri
- Betonarme Yüksek Bacalar
- Betonarme Silo ve Kuleler

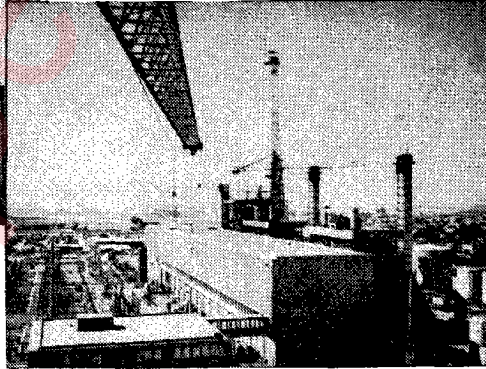
● Konut ve Turistik Tesisler

● Otel, Okul ve Hastaneler

Inter-Continental, İstanbul

Daura Kuvvet Merkezi, Bağdat

KUTLUTAŞ

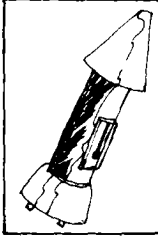
İNŞAAT VE TİCARET SARAYI LİMİTED ŞTİ.

Atatürk Bulvarı, No. 193/2-3
Kavaklıdere - Ankara

Tel.: 18 22 00 - 5 hat

Tlx.: 42201 ktlm tr

Tlg.: KUTLUTASLIM ANKARA

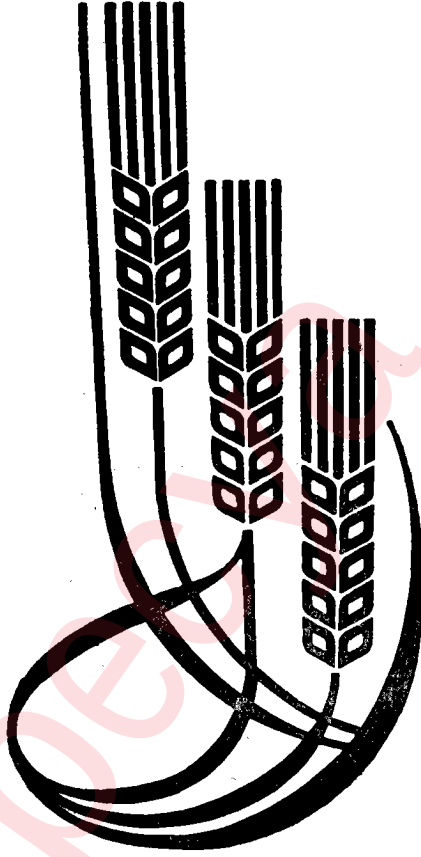
eğitici oyuncak :
fûze kumbara

Çocuklarınızı oyun çağından
tasarrufa alıştırmak içindir.

 **TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

ANKA

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

